

Sličnosti i razlike crkvenih i svjetovnih protokola prilikom papinih posjeta Zagrebu

---

Cerovec, Filip

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:825379>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-10-28**

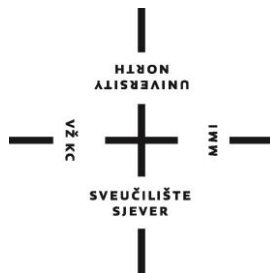

Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)

**SVEUČILIŠTE SJEVER
SVEUČILIŠNI CENTAR VARAŽDIN**

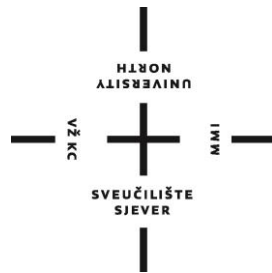
DIPLOMSKI RAD br.
135/OJ/2019

**Sličnosti i razlike crkvenih i svjetovnih protokola prilikom
papinih posjeta Zagrebu**

Filip Cerovec

Varaždin, ožujak 2020.

SVEUČILIŠTE SJEVER
SVEUČILIŠNI CENTAR VARAŽDIN
Studij Odnosa s javnostima

DIPLOMSKI RAD br.
135/OJ/2019

**Sličnosti i razlike crkvenih i svjetovnih protokola
prilikom papinih posjeta Zagrebu**

Student:
Filip Cerovec, 0733/336D

Mentor:
doc. dr. sc. Gordana Lesinger

Varaždin, ožujak 2020.

Prijava diplomskog rada

Definiranje teme diplomskog rada i povjerenstva

ODJEL	Odjel za odnose s javnostima		
STUDIJ	diplomski sveučilišni studij Odnosi s javnostima		
PRISTUPNIK	Filip Cerovec	MATIČNI BROJ	0733/336D
DATUM	28.11.2019.	KOLEGIJ	Protokoli odnosa s javnostima
NASLOV RADA	Sličnosti i razlike crkvenih i svjetovnih protokola prilikom papinih posjeta Zagrebu		
NASLOV RADA NA ENGL. JEZIKU	Similarities and differences between ecclesiastical and secular protocols during Pope's visit to Zagreb		
MENTOR	dr.sc. Lesinger Gordana	ZVANJE	Docent
ČLANOVI POVJERENSTVA	1. doc.dr.sc. Saša Petar - predsjednik 2. doc.dr.sc. Ana Globočnik Žunac - članica 3. doc.dr.sc. Gordana Lesinger - mentorica 4. doc.dr.sc. Dijana Vuković - zamjenska članica 5. _____		

Zadatak diplomskog rada

BROJ 135/OJ/2019

OPIS
Cilj diplomskog rada je usporediti sličnosti i razlike u sakralnim i profanim protokolima prilikom posjeta Zagrebu papa Ivana Pavla II. i Benedikta XVI. i istražiti jesu li postojale razlike u protokolima njihovih posjeta. Budući da se radi o posve različitim svjetovnim i crkvenim osobama, kao i o njihovim pogledima na svijet, postoji pretpostavka da postoje određene razlike. Također, budući da se radi o velikom vremenskom rasponu koji pokriva posjete (Ivan Pavao II. posjetio je Hrvatsku 1994., 1998. i 2004., a Benedikt XVI. 2011. godine) istraživanjem će se utvrditi i postoji li razlika s obzirom na događaje koji su se u međuvremenu dogodili u svijetu odnosno u Hrvatskoj.

U radu je potrebno:
Prikazati teorijski okvir,
Napraviti analizu protokola posjeta,
Izvesti zaključak o eventualnim promjenama protokola i njihovim razlozima.

ZADATAK URUČEN

13.12. 2019.

Gordana Lesinger

Predgovor

Želio bih se zahvaliti svima koji su na bilo koji način sudjelovali u izradi ovog rada, kao i cijelog visokoobrazovnog školovanja, bilo savjetom ili na bilo koji drugi način. Osobito se želim zahvaliti svojoj obitelji, prijateljima, svojim profesorima, a osobito svojoj mentorici na strpljivosti i pomoći. Ovaj dio bih završio uz riječi apostola Pavla: „Dobar sam boj bio, trku završio, a vjeru sačuvao.“ (2, Tim, 4-7)

Sažetak

Cilj ovog diplomskog rada usporediti je sličnosti i razlike prilikom posjeta papa Republici Hrvatskoj, odnosno Zagrebu. Međusobnom komparacijom njihovih posjeta cilj je ustvrditi postoje li razlike i koje su. Također, s obzirom na vremenski razmak između posjeta, kao i okolnosti koje su se dogodile na globalnoj, ali i lokalnoj razini, pokušat će se utvrditi jesu li te okolnosti utjecali na razlike u samim posjetima.

Ključne riječi: Papin posjet, Apostolsko putovanje, Zagreb, Protokol

Summary

The goal of this thesis is to compare the similarities and differences during pope's visits to Republic of Croatia, or Zagreb. The goal of each visit is to determine if there are differences and what they are. Also, given the time difference between the visits, as well as the circumstances that have occurred at the global as well as the local level, it will be attempted to determine whether these circumstances influenced the differences in the visits themselves.

Key words: Papal visit, Apostolic journey, Zagreb, protocol

Popis korištenih kratica

RH	Republika Hrvatska
HBK	Hrvatska biskupska konferencija
EU	Europska unija
KC	Katolička Crkva

Sadržaj

1.	Uvod.....	1
2.	Protokol.....	2
2.1.	Posebnost protokola i organizacije u odnosu na Svetu Stolicu (profani i sakralni)	3
3.	Pregled odnosa Hrvatske i Vatikana	4
3.1.	Odnosi s Vatikanom za vrijeme Jugoslavije	4
3.2.	Odnosi nakon stjecanja samostalnosti	5
4.	Pregled crtica iz života papa koji su posjetili Hrvatsku	6
4.1.	Karol Wojtyła	6
4.2.	Joseph Ratzinger	7
4.3.	Usporedba dvaju pontifikata	8
5.	Metodologija, cilj i hipoteze istraživanja	11
5.1.	Metodologija	11
5.2.	Ciljevi	11
5.3.	Hipoteza	11
6.	Posjeti papa Hrvatskoj	12
6.1.	Ivan Pavao II. i posjet 1994.	12
6.1.1.	<i>Prvi dan posjeta</i>	12
6.1.2.	<i>Drugi dan posjeta</i>	14
6.1.3.	<i>Euharistijsko slavlje na Hipodromu</i>	15
6.1.4.	<i>Odlazak</i>	16
6.2.	Ivan Pavao II. i posjet 1998.	17
6.2.1.	<i>Drugi dan posjeta</i>	19
6.3.	Benedikt XVI.	20
6.3.1.	<i>Prvi dan posjeta</i>	20
6.3.2.	<i>Drugi dan posjeta</i>	22
6.4.	Usporedba sličnosti i razlika prilikom posjeta Zagrebu	24
6.4.1.	<i>Komparacija događanja u Zračnoj luci Pleso</i>	24
6.4.2.	<i>Susreti s predsjednicima Republike Hrvatske</i>	26
6.4.3.	<i>Susreti s ljudima iz javnog života</i>	27
6.4.4.	<i>Euharistijsko slavlje na Hipodromu</i>	27
6.4.5.	<i>Odlazak iz zračne luke Pleso</i>	29
6.5.	Mogući program budućeg posjeta pape Republici Hrvatskoj	30
6.5.1.	<i>Prvi dan mogućeg posjeta</i>	30
6.5.2.	<i>Drugi dan mogućeg posjeta</i>	31
7.	Zaključak.....	34
8.	Literatura.....	36

1. Uvod

Ovaj rad bavi se problematikom utjecaja globalizacijskih procesa na događaje koje naizgled nemaju direktnog kontakta s globalizacijom. S jedne strane se nalazi Katolička Crkva koja kao institucija postoji već 2000 godina i na neki način je preteča globalizacije u smislu jednakih običaja koji se vežu za njeno postojanje i tradiciju, a s druge strane se nalaze snažni utjecaji sekularnog, globalističko – konzumerističkog društva. Katalizator globalizacije zasigurno je bio pojava interneta. U zadnjih 20ak godina učinio je dostupnost informacija lakšom nego ikada prije. Uzmu li se u obzir i druge okolnosti koje se direktno tiču Republike Hrvatske, kao što je pristupanje EU, može se uvidjeti kako sada više nije samo protok informacija taj koji postaje nositelj globalizacije, već je puno lakši protok robe, ali i same migracije. Posljedično, dolazi do miješanja ideja i stvaranja univerzalne kulture koja prijete ne samo kulturama manjih država ili plemena, nego se upliće i u tradicionalno zatvorene zajednice koje nisu podložne promjenama, primjerice religijskim zajednicama. Kasnije u ovom radu bit će opisan ključan događaj za Katoličku Crkvu – Drugi vatikanski koncil, kojim je Crkva, barem u trenutku nastajanja ovog rada, napravila najveći iskorak u globalizacijskom smislu. Tim je činom KC odlučila prestati biti zatvorena i postati dio društva. Naravno, cilj ovog rada nije ulazak u problematiku i analizu djelovanja samog Drugog vatikanskog koncila, već samo stvoriti sliku o prekretnici pomoću koje je KC pokušavala zadržati svoju ulogu u društvu. Osim samog Koncila, Republika Hrvatska je tijekom perioda prolazila kroz transformaciju koje će se također kasnije dotaknuti. U vrijeme prvog posjeta kada je još bila okupirana od strane agresora, u vrijeme drugog posjeta kada je prošla mirna reintegracija, odnosno u doba posjeta Benedikta XVI. kada se pripremala za pristupanje EU. Uz kratki presjek i pregled povijesti odnosa KC i Hrvatske, neovisno o državi u kojoj se u tom trenu nalazila, kao i kroz kratke životopisne crtice papa koji su posjetili Hrvatsku, pokušat će se pobliže objasniti u čemu leži pretpostavka da su određene okolnosti utjecale na razliku između samih protokola za vrijeme njihovih boravaka.

2. Protokol

Riječ protokol svoju etimologiju nalazi u antičkom grčkom jeziku, nastavši od riječi *πρῶτος* (protos, prvi) i *κόλλᾱ* (kolla, ljepilo) (Etymonline, 2019). Prema podacima dostupnima na Hrvatskom jezičnom portalu riječ protokol ima 8 značenja; od onih koji se tiču određenih normi, odnosno ceremonijala koje prate diplomat pa do protokola u formi dokumenata koji se koriste u svrhu matičnih knjiga, ugovora prije ratifikacije i sl. (HJP,2019) Hrvatska enciklopedija donosi tri različite definicije protokola: naziv za ugovor o izmjeni ili dopuni nekog ugovora, skup pravila o diplomatskoj etiketi (oslovljavanje i sličn.) i skup niza pravila kojima se u informacijskoj i komunikacijskoj tehnologiji propisuje rad nekog uređaja. (Enciklopedija, 2019.) Koja god definicija protokola se uzme u obzir svodi se na skup svojevrsnih pravila i normi koje se koriste u određenom trenutku ili situaciji kako bi se osigurala što veća točnost i smanjio se „prazan hod“, odnosno kako bi se smanjio prostor u kojem može doći do neočekivanih situacija koje bi iziskivale improvizaciju koja ne mora uvijek dobro završiti. Zbog toga se kaže „da je protokol najrafiniranija i najsuptilnija diplomacija“ (Mikolić 1995:6) Temeljnim dokumentom diplomatskih i protokolarnih odnosa smatra se Bečka konvencija iz 1961. Kako navodi sažetak konvencije, njen nastanak i ratificiranje od strane zemalja trebalo bi pomoći „razvitku i uspostavljanju boljih, prijateljskih odnosa, usprkos socijalnim i ustavnim razlika.“ Zaključno s početkom listopada 2019. godine, uz poneke iznimke, konvenciju su ratificirale 192 države. Važnost ovog dokumenta u činjenici da su njime propisane osnovne smjernice organizacije i primanja u diplomatskim posjetima. Upravo zbog kulturoloških, vjerskih, socijalnih i drugih razlika između naroda, kako bi se spriječili mogući nesporazumi koji bi mogli rezultirati nenamjernim uvredama bilo gosta ili primatelja, bilo je važno donijeti unificirani sustav pravila koji bi spriječio mogući incidentni događaj. Isti dokument propisuje određenu zaštitu i nepovredivost ambasade/konzulata i diplomata te zadržava pravo države domaćina da izbaci diplomata sa svog teritorija. „Briga koja se iskazuje da bi se primanju jednog poglavara države, izaslanstvu, potpisivanju ugovora, ministru, ambasadoru i drugima dao doličan sjaj, pokazuje stupanj kojim države žele očitovati svoj položaj u njihovim odnosima, smjer u kojem žele da se ti odnosi razvijaju, poboljšanja kojima obostrano žele pridonijeti.“ (Mikolić, 1996:7) Isti autor navodi važnost sagledavanja cijele situacije i promišljanje prije poduzimanja preuranjenih koraka, kako od strane države primateljice tako i od strane države čiji je diplomat. (Mikolić, 1996:8,9)

2.1. Posebnost protokola i organizacije u odnosu na Svetu Stolicu (profani i sakralni)

Svaka država koja želi uspostaviti diplomatske odnose s drugim državama mora prethodno biti eksplicitno ili implicitno priznata kao međunarodno – pravni subjekt.“ To je način ostvarivanja legitimiteta u odnosu na druge države. Vatikan, osim izborne monarhije, i vjersko središte u kojem stoluje poglavar Katoličke crkve. Zbog te činjenice protokoli se razlikuju od uobičajenih državnčkih protokola. Katolička crkva poznaje tri vrste izaslanstava (Mikolić 1995:34):

1. Izvanredne misije koje vode kardinali koji imaju osobitu misiju političkog ili vjerskog karaktera, predstavljajući Svetoga Oca.
2. Redovne misije koje vode nunciji i pronunciji koji su po položaju veleposlanici
3. Misije koje vode razne kongregacije

Posebnost njihovog poslanstva u zemljama primateljicama je u tome što su nunciji i pronunciji, odnosno diplomati Vatikana paralelni vršioци i državničke i vjerske dužnosti, budući da je riječ o kardinalima ili naslovnim biskupima. (Enciklopedia Britannica, 2019) Druga vrsta vatikanskog izaslanstva tiče se isključivo hijerarhije Katoličke crkve. Apostolski delegat nema nikakvu diplomatsku ulogu prema civilnim službama, već isključivo prema crkvenoj hijerarhiji. (Enciklopedia Britannica, 2019a) Temeljni dokument koji propisuje dužnosti legata, odnosno poslanika, unutar Katoličke crkve jest kanonsko pravo. Vatikan trenutno ima 180 diplomatskih misija diljem svijeta. (Vatican, 2019.) Izuzev diplomatskih odnosa s drugim državama, Vatikan također ima njeguje bilateralne odnose i s mnoštvom civilnih organizacija, poput Ujedinjenih naroda, Svjetske zdravstvene organizacije, Arapskom ligom, a od 2007. vrši i diplomatsku misiju s Europskom unijom.(Vatican, 2019.) U Vatikanu postoje 83 ambasade drugih država koje imaju odnose s Vatikanom.

3. Pregled odnosa Hrvatske i Vatikana

Prema predaji i zapisima Konstantina Porfirogeneta, odnosi između pape i Hrvata sežu još u 679. godinu kada se sklapa savez o nenapadanju i obećava zaštitu od strane Boga i sv. Petra. O tome postoje povijesni prijepori između povjesničara jer se ne Konstantinovim spisima ne spominje Papino ime. (Enciklopedija, 2019.a) Ono što se sa sigurnošću može uzeti kao relevantan dokument i početak pravih odnosa Hrvatske i Vatikana jest pismo iz 879. u kojemu papa Ivan VIII blagoslivlja kneza Branimira i Hrvate. (MVEP, 2019) U povijesnom kontekstu, uzevši u obzir važnost kršćanske vjere na području Europe taj je događaj jedna od prekretnica u povijesti Hrvatske. Uzevši u obzir da se u tom vremenu smatralo da je vladaru vlast povjerena od Boga, priznanje od Kristovog namjesnika na zemlji, odnosno Petrova nasljednika, vrhovnog autoriteta kršćanske, odnosno nakon raskola 1054. Katoličke crkve, davalo je legitimitet osobi na vlada nad nekim teritorijem, odnosno narodom koji tamo živi. (Enciklopedija, 2019b) Kroz pisma pape Ivana X saznaje se da je 925. Tomislavu dao vjerodostojnost kao prvom hrvatskom kralju. (Enciklopedija, 2019c) Neki od važnijih događaja koje Božidar Nagy (Nagy, 2014:4-5) u odnosu Hrvata i Rima izdvaja su poslanje opata Gebizona koji kruni kralja Zvonimira 1075., dozvola pape Inocenta IV iz 1248. da se u liturgiji koristi glagoljica i hrvatski jezik, te slanje podrške Hrvatima uz dodatak u kojima ih naziva Hrvata Antemurale Christitanitatis – Predziđem kršćanstva. Uzevši u obzir da kroz gotovo cijelu kršćansku povijest pa sve do Drugog vatikanskog koncila gotovo isključivo služila misa na latinskom jeziku, činjenica da su Hrvati imali dozvolu služiti misu na svom lokalnom jeziku, kao i korištenje vlastitog pisma, odnosno glagoljice, dodatno daje na važnosti u odnosu današnjeg Vatikana i Hrvatske. (Catholic Culture, 2019) U 15. stoljeću, za vrijeme Osmanskih osvajanja Europe, a napose nakon pada Carigrada 1453., koji je bio jedan od najvećih gradova onoga doba, intenzivira se problem obrane kršćanske Europe od strane Osmanlija koji su širili Islam. Padom hrvatskog teritorija, koji se tada nalazio u sastavu Austro-Ugarske, značajno bi se olakšao prodor Osmanlija prema unutrašnjosti Europe. Zato papa Lav X Hrvate naziva predziđem kršćanstva. (Enciklopedija, 2019d)

3.1. Odnosi s Vatikanom za vrijeme Jugoslavije

Jugoslavija, čija je sastavnica tada bila i Hrvatska, imala je problematične odnose sa Svetom Stolicom u jednom periodu povijesti. Vrhunac nestabilnosti odnosa odvijao se između 1952. i 1966. kada su odnosi između tih dvaju zemalja bili u potpunosti prekinuti. „Na uspostavljanje kontakata i otpočinjanja razgovora za sređenje odnosa bitno su utjecali značajni faktori: nove koncilске orijentacije u Katoličkoj crkvi za dijalog sa suvremenim svijetom, te međunarodni

položaj Jugoslavije kao nesvrstane i socijalističke države koja je tada pokazivala spremnost pružiti Crkvi više prostora za vjersku djelatnost.“ (Cvrlje, 1992:116) Zasluge za ponovnu uspostavu odnosa između Jugoslavije i Svete Stolice uglavnom pripadaju papi Pavlu VI., koji je na njima radio još dok je bio nadbiskup Milana. (Cvrlje 199:116). U jeku socijalističke i kapitalističke borbe između zemalja Europe, unutar Crkve se također događala jedna promjena koja će uvelike promijeniti njene poglede prema svjetskim pitanjima kao i pogledima profanog svijeta na Katoličku crkvu. Tadašnji papa Ivan 23. 1962. započinje Drugi vatikanski koncil. (Vjera i djela, 2019) Njegov je cilj otvaranje Crkve prema svijetu i dijalog ne samo s katolicima već i sa svim drugim vjernicima, odnosno nevjernicima. Zbog tih je promjena bilo moguće uspostaviti odnose i s komunističkim zemljama. Iz tog vremena ne datira niti jedno apostolsko putovanje nekog pape na prostor bilo koje članice tadašnje SFRJ. Pavao VI. se za vrijeme svog pontifikata zalagao za uspostavu i poboljšanje diplomatskih odnosa sa socijalističkim zemljama. „Vatikan je svoju istočnu politiku vodio tako da Crkvi ostane slobodan prostor za djelovanje, a pritom se brinuo za pitanje mira i ljudskih prava (uključujući i vjerska.)“ (Cvrlje 1992:126) Paralelno s događanjima vezanima uz Drugi vatikanski koncil i političko-ekonomske promjene u Europi, stasaju i dva različita svećenika, kasnije biskupa, a na kraju i papa koji su posjetili Hrvatsku. Riječ je o Karolu Wojtyli, odnosno Ivanu Pavlu II, poljskom biskupu koji je živio u djelovao u Krakowu, koji je tada, kao i cijela Poljska, bila pod okupacijom SSSR-a. Njegov nasljednik je Benedikt XVI, Joseph Ratzinger, Nijemac koji je rastao na Zapadu. (Seewald, 2016:263) Njihovo odrastanje i životni putevi uvelike su se odrazili na njihovo svećeničko i biskupsko djelovanje, a kasnije i na njihov pontifikat, što će se ukratko vidjeti u idućim poglavljima ovog rada.

3.2. Odnosi nakon stjecanja samostalnosti

Od važnih događaja u povijesti odnosa Republike Hrvatske i Svete Stolice od stjecanja hrvatske samostalnosti valja izdvojiti priznanje Hrvatske od strane Vatikana koje se dogodilo 13. siječnja 1992. godine, učinivši to među prvim državama u Europi. (HKM, 2019) Politička težina te odluke uvelike je olakšala diplomatske odnose Republike Hrvatske. Međusobni odnosi Vatikana i RH regulirani su takozvanim Vatikanskim ugovorima. (MVEP, 2019a) Od ostalih važnijih događaja u odnosima RH i Vatikana valja napomenuti četiri posjeta nekog pape RH u zadnjih 28 godina, od priznanja samostalnosti, što je, kada se u obzir uzmu druge države, prilično čest vremenski interval posjeta. Tri od četiri posjeta bit će detaljnije prikazana i analizirana u ovom radu. Četvrti posjet bio je onaj pape Ivana Pavla II. Rijeci iz 2003. godine.

4. Pregled crtica iz života papa koji su posjetili Hrvatsku

Kao što je ranije bilo najavljeno, ovo će se poglavlje podrobnije pozabaviti i ukratko prikazati najvažnije događaje i crtice iz životopisa Ivana Pavla II (Karola Wojtyła) i Benedikta XVI (Josepha Ratzingera) kako bi se pokušalo поближе objasniti njihovo djelovanje koje se odrazilo i na njihov pontifikat, odnosno koje se odrazilo na razliku u protokolima i organizaciji prilikom njihovih posjeta Zagrebu.

4.1. Karol Wojtyła

Karol Wojtyła rođen je 18. svibnja 1920. godine u Wadowicama u Poljskoj. (Vatican, 2019a) Za vrijeme njegovog djetinjstva Poljska je bila slobodna od okupacije (1920. – 1941.) prvi put još od 1772. (Enciklopedia Britannica, 2019b) Bio je najmlađi od troje djece u obitelji. Školu je završio u rodnom mjestu, a 1938. započinje studij u Krakowu. Za vrijeme trajanja rata radi u kamenolomu i tvornici kemikalija. (Vatican, 2019b) Nakon rata vraća se na studij teologije u Krakowu i 1946. postaje svećenikom. (Catholic, 2019). U poslijeratno vrijeme i oslobođenje od nacista, Poljska je okupirana od strane SSSR-a te je u nju instalirana komunistička vlast. (Enciklopedija, 2019e) „Za razliku od ostalih satelitskih država, u Poljskoj nije bilo velikih progona i montiranih procesa, već su svoj cilj provodili postepeno.“ (Valkenier 1956:306). Budući da Poljska sloboda od okupacije kroz povijest nije bila dugoga vijeka, Poljaci su svoj nacionalni i kulturni identitet dosta intenzivno vezali uz Katoličku crkvu, što je vidljivo još i danas. Kako bi uništili taj identitet, komunisti su se koristili taktikama ocrnjivanja Katoličke crkve pomoću medija i montiranih sudskih procesa u kojemu se sam vrh optuživao za kolaboraciju i pronacističke težnje. (Valkenier 1956:306). Nedugo nakon svećeničkog ređenja, Wojtyła je poslan u Rim na doktorski studij, a u slobodno vrijeme skrbi za poljske migrante koji se nalaze u Francuskoj, Belgiji i Nizozemskoj. (Catholic, 2019) Nakon povratka u Poljsku, imenovan je kapelanom na nekoliko mjesta u Krakowu, nakon čega predaje na jednom fakultetu. U slobodno se vrijeme bavi glumom i pisanjem. Nadbiskupom Krakowa, u vrijeme progona kardinala i zabrane javnog djelovanja crkve, postaje 1964., a kardinalom 1967. godine. (Vatican, 2019a) Ono što je jedna od važnih odrednica njegovog djelovanja je da u periodu kada postaje nadbiskup, odnosno kardinal, Crkva doživljava promjene unutar Drugog vatikanskog sabora na kojem, kao nadbiskup, sudjeluje. Osim sudjelovanja na Saboru, jedan je od autora pastoralne konstitucije *Gaudium et spes* (Radost i nada), koja služi kao pregled crkvenih učenja o suvremenom, profanom svijetu, s naglaskom na socijalnu pravdu, znanost i kulturu. Papu Pavla VI., koji je vodio dobar dio koncila, nakon smrti 1978.

godine mijenja Albino Luciani, koji je uzeo ime Ivan Pavao I. (Enciklopedija, 2019f) Međutim, njegov pontifikat nije dugog vijeka te umire nakon svega 33 dana na mjestu Petrova nasljednika, u 66. godini života (Catholic Hierarchy, 2019) Budući da je Drugi vatikanski koncil bio točka razdora između konzervativne i liberalne, odnosno progresivne, struje unutar Katoličke crkve, postaja je opasnost od produbljivanja razdora između njih te je trebalo intervenirati kako bi se spriječio ponovni raskol. Kao kompromisno rješenje, Karol Wojtyła izabran je za papu jer se činilo kako posjeduje osobine koje udovoljavaju uvjetima obje struje. (Enciklopedia Britannica, 2019b) Za svoje je ime odabrao ime Ivan Pavao II čime je simbolično naznačio da će nastaviti na tragu svoga prethodnika. Osim toga, Karol Wojtyła bio je i prvi papa koji nije iz Italije u periodu od 350 godina, odnosno prvi papa Poljak. (Despot, 2005:62)

4.2. Joseph Ratzinger

Joseph Ratzinger rođen je 16. travnja 1927. godine u Marktl am Inu u Bavarskoj, u tradicionalnoj farmerskoj obitelji. (Vatican, 2019b) Baš kao i Karol Wojtyła, Joseph je bio treće i najmlađe dijete u svojoj obitelji. (Zagrebačka nadbiskupija, 2019.) Za razliku od Poljske, koja je u tom periodu mladosti Wojtyłę proživljavala samostalnost, u Njemačkoj je rastao nacistički režim. U dobi kada je Joseph Ratzinger imao 6 godina, 1933., na vlast dolazi Adolf Hitler. (Enciklopedija Britannica, 2019c). S 12 godina ulazi u sjemenište, a s 14 pristupa Hitlerovoj mladeži. Njegova se obitelj izrazito protivila nacističkom režimu, ali je takav zakon vrijedio za sve dječake onog doba. (Biography, 2019) Cijelo sjemenište poslano je na bojište već 1943., ali je Ratzingera infekcija prsta spriječila prvo da nauči pucati, a zatim i da sudjeluje u borbama. (Enciklopedija Britannica, 2019c) Nakon što je poslan kući, a zatim i ponovno pozvan u vojsku, dezertirao je. Neko vrijeme je proveo u zatočeništvu od strane Amerikanaca. (Zagrebačka nadbiskupija, 2019) „U intervjuu za Time magazin 1993. rekao je [Ratzinger] da je, prilikom boravka na bojištu na mađarskoj granici, vidio kako Židovi bivaju odvođeni u koncentracijske logore.“ (Biography, 2019) Nakon rata, vraća se u bogosloviju te nastavlja edukaciju. Doktorat brani 1953. godine te, nakon toga, predavaje dogmatiku i filozofiju u Freisingu sve do 1959. Od 1959. pa nadalje predaje u Bonnu (1959. – 1969.), Munsteru (1963. – 1966.) i Tübingenu (1966–69), a nakon toga prelazi u Regensburg gdje postaje vicerektor sveučilišta. (Enciklopedia Britannica, 2019c) Kroz svoj akademski život aktivno objavljuje knjige i druge akademske radove koji se i danas smatraju vrlo značajnima. Njegov značajan teološki rad i poziv teologa vidljiv je u tome što je na Drugom vatikanskom koncilu bio zadužen za glavnog savjetnika za teološka pitanja nadbiskupa Cologne, kardinala Josepha Fringsa. (Vatican, 2019b) Papa Pavao VI. postavlja ga za nadbiskupa Münchena 1977., a godinu dana, 1978. kasnije postaje kardinal. (Enciklopedija, 2019g) Na toj poziciji se

zadržava do 1981. kada postaje pročelnikom Kongregacije za nauk vjere, Papinske biblijske komisije i Međunarodne teološke komisije. Kongregacija za nauk vjere jedna je od 9 kongregacija koje postoje u Vatikanu i za svoju zadaću ima proučavanje, branjenje i davanje izjava o katoličkoj vjeri u današnjem svijetu (Vatican, 2019c). S obzirom na zahtjevnost i svojstva zadaće koju obavlja Kongregacija, postavljanje Ratzingera na čelo nedvojbeno dokazuje da je već tada bio prepoznat kao vrlo dobar teolog koji svojim znanjem može dati odgovore na goruća pitanja koja su se javljala u svijetu u to vrijeme. Važno je spomenuti i da je bio predsjednik komisije za izradu Katekizma Katoličke Crkve koji je izdan 1992., na 30. obljetnicu početka Drugog vatikanskog koncila. (Vatican, 2019d) „Papa Ivan Pavao II. imenovao ga je 5. travnja 1993. kardinalom biskupom s titulom suburbikalne biskupije Velletri-Segni, 6. studenoga 1998. izabran je za vicedekana Kardinalskog zbora, a papa Ivan Pavao II. imenovao ga je dekanom Kardinalskoga zbora 30. studenoga 2002. Ivan Pavao II. imenovao ga je dekanom Kardinalskoga zbora 30. studenoga 2002.“ (Zagrebačka nadbiskupija, 2019)

4.3. Usporedba dvaju pontifikata

Karol Wojtyła izabran je za papu 16. listopada 1978. i na toj je funkciji ostao sve do smrti 2. travnja 2005. godine. (Vatikan, 2019e) Prema službenoj biografiji objavljenoj na stranicama Vatikana, procjenjuje se da je za vrijeme svog pontifikata susreo više ljudi nego ijedan drugi papa. U prilog tome govori da je njegove opće audijencije srijedom u prosjeku pohađalo 17,8 milijuna ljudi, a održao ih je preko 1100. (Vatikan, 2019e) Posjetio je 129 zemalja, od toga 9 puta rodnu Poljsku, putovao na druge kontinente, a 3 puta je posjetio i Hrvatsku. (CBN, 2019) Ustanovio je Svjetski dan mladih kojim je pokušavao privući mlade da se snažnije angažiraju u životu Katoličke crkve. (Vatikan, 2019e) Na svojim putovanjima susretao se s poglavarima drugih religija i radio na međusobnom dijalogu i uvažavanju. Najpoznatiji primjer toga jest utemeljenje Svjetskog dana molitve u Asizu 27. listopada 1986. kada je na zajedničkom molitvenom skupu sudjelovalo preko 160 religijskih poglavara okupljenih u 32 kršćanske i 11 nekršćanskih zajednica. (Papal facts, 2019) Glavni cilj ovog skupa jest bila molitva za mir, a takav se princip ponovio još nekoliko puta za vrijeme trajanja njegova pontifikata. Ako se uzme u obzir činjenica da je Katolička crkva prije Ivana Pavla 2. svoje zbližavanje bazirala isključivo na zbližavanje s ostalim kršćanskim zajednicama, a napose s pravoslavnom crkvom, može se reći da je Molitva u Asizu predstavljala svojevrsnu revoluciju u pogledu odstupanja od tradicionalnog poimanja ekumenizma koji se temelji upravo na zbližavanju različitih kršćanskih crkava. (Enciklopedia, 2019h) Od važnijih detalja njegovog pontifikata za ovaj rad valja istaknuti pokušaj atentata koji je preživio 3. svibnja

1981. na Trgu sv. Petra. (Vatican, 2019e) Atentat je izvršio Mehmet Ali Agca, s kojim se, nakon oporavka, Karol Wojtyła susreo i oprostio mu. (NBC, 2019) Taj detalj je važan iz razloga što je nakon atentata uslijedio dug oporavak koji je utjecao na zdravstveno stanje, kao i na sigurnosne mjere koje su dovedene u pitanje nakon pokušaja atentata. Osim tih posljedica, kod Pape se razvila i Parkinsonova bolest koja mu je uvelike ograničavala mogućnosti kretanja, kao i govora u kasnijim godinama. (Pope John Paul, 2019) Osim Parkinsonove bolesti, tijelo mu je bilo načeto i dobroćudnim tumorom crijeva koji mu je odstranjen 1992. godine. (APN, 2019) Joseph Ratzinger za papu je izabran 19. travnja 2005. godine, nakon smrti Ivana Pavla II. (Biography, 2019) U tome trenutku imao je 78 godina što ga jednim od najstarijih izabranih papa u povijesti. (Zagrebačka Nadbiskupija, 2019) U prošlim je poglavljima predstavljen njegov životopis iz kojeg je vidljivo da se radi o čovjeku koji je gotovo pa suprotan po ponašanju od svog prethodnika. Najviše se može vidjeti na primjeru dijaloga s ljudima. Ivan Pavao II bio je pristupačan ljudima, dok je Benedikt više bio naučiteljske naravi. Također, Benedikt XVI putovao je puno rjeđe i puno manje od svog prethodnika, radeći u prosjeku tri putovanja izvan Italije godišnje. (Vatican, 2019f) Razlog tome ne treba nužno tražiti u razlikama prethodnih i njegovih karaktera nego zbog činjenice da je riječ o čovjeku u poodmakloj dobi, što je za njega predstavljalo dodatni napor. Uostalom, sam će Benedikt za sebe reći „Ja nisam mogao biti Ivan Pavao III. Ja sam bio drukčija figura, drukčiji kraj, imao sam drugu vrstu karizme ili ne-karizme.“ (Seewald 2016:198). Ta se različitost možda najviše očituje u govoru koji je održao 12. rujna 2006. na sveučilištu u Regensburgu. Pritom je citirana rečenica: „Pokažite mi što je to novo donio Muhamed zle i nehumane stvari, kao što je širenje njegove vjere mačem.“ (Vatican, 2019g) Izazvala lavinu nezadovoljstva, ne samo kod islamskih vođa, već i kod drugih kršćanskih, ali i katoličkih poglavara. Upitan da naknadno rastumači tu rečenicu rekao je „da se doista radilo o dijalogu. Car, kojega se ovdje citira, već je bio pod premoću muslimana – i usprkos tomu postojala je sloboda da može reći ono što se danas više ne bi moglo reći. Zato sam držao zanimljivim unijeti u razgovor ovaj dio dijaloga starog petsto godina. Međutim, kako je već rečeno, nisam ispravno procijenio političko značenje postupka.“ (Seewald, 2016:210). Drugi predmet razdora njegovog pontifikata bilo je dopuštanje služenja liturgije po misalu iz 1962. godine. (IKA, 2019) Tim dokumentom dopušteno je slavljenje mise po pretkoncilskom obredu (o II. Vatikanskom koncilu se govorilo u ranijim poglavljima) te su mnogi smatrali kako je riječ o vraćanju na rigidniju formu i jačanje konzervativne struje unutar Katoličke Crkve. Promotrimo li informacije koje su prikazane u prošla dva odlomka možemo zaključiti da se radi o različitim vidovima vođenja Crkve. S jedne strane imamo Poljaka, Ivana Pavla II, koji je otvoren za susrete s ljudima i više radi na praktičnim stvarima, susreće se s vjernicima i puno putuje, dok s druge strane imamo Benedikta XVI koji je svoj pontifikat, kako je rekao u jednom od svojih govora, „Znao sam da to neće biti dug pontifikat. Da ne mogu dovršiti

dugoročne projekte i spektakularne akcije. Da poglavito ne mogu sazvati novi sabor, ali sam tim više htio i mogao razviti sinodalni element.“ (Seewald, 2016;203) Zbog svojih je godina rjeđe odlazio u apostolske pohode – matematički gledano Ivan Pavao 2. imao je gotovo 4 puta više apostolskih pohoda od svog nasljednika. Kroz svoj život Benedikt je napisao 68 knjiga te 3 enciklike (enciklike se odnose samo na vrijeme koje je proveo kao papa od 2005. do 2012.), a Ivan Pavao II 16 knjiga te 14 enciklika (u periodu od 28 godina koliko je proveo kao papa).

5. Metodologija, cilj i hipoteze istraživanja

5.1. Metodologija

Ovaj rad koristit će za svoje istraživanje metodu komparacije. Komparirat će se posjeti pape Ivana Pavla II. Zagrebu 1994. i 1998., odnosno Benedikta XVI. 2011. na temelju zajedničkih točaka koje su sadržavala ta dva putovanja. Kao glavni događaji za metodu komparacije koristit će se dolazak Ivana Pavla II. 1994. godine i dolazak Benedikta XVI. 2011. uz usputnu usporedbu s dolaskom Ivana Pavla II. 1998., koji zbog toga što se nije zbivao isključivo u Zagrebu, nije u mogućnosti biti iskorišten za potpunu komparaciju jer su se neki važni dijelovi događali na drugim mjestima.

5.2. Ciljevi

Za cilj ovaj rad ima ustvrditi, budući da su navedena dvojica papa potpuno različite osobe iz različitih sredina i različitih viđenja upravljanja Katoličkom Crkvom ovaj rad za svoju svrhu ima ustvrditi jesu li te okolnosti utjecale na protokole i boravak u Zagrebu prilikom njihovih posjeta. Rad će pokušati ustvrditi postoje li unificirani programi i protokoli prilikom posjete ili su oni podložni promjenama ovisno o papi koji dolazi. Posljedično, ovaj rad bi se mogao koristiti kao pregled i pomoć u mogućim budućim posjetima nekog od papa Republici Hrvatskoj.

5.3. Hipoteza

Glavne hipoteze ovoga rada su:

1. Ustvrditi jesu li razlike između ove dvojice papa utjecale na različitost protokola za vrijeme njihovih dolazaka i boravaka u Zagrebu
2. Postoji li unificirani protokol i program prilikom dolaska Pape u Zagreb

6. Posjeti papa Hrvatskoj

Papa Ivan Pavao II. posjetio je Republiku Hrvatsku u tri navrata, 1994., 1998. i 2003. godine. Njegov nasljednik Benedikt XVI. posjetio je Zagreb 2011. godine. Za potrebe ovog rada važno je sagledati posjete iz 1994., 1998. i 2011. jer su se događali na prostoru Zagreba pa se mogu koristiti za komparaciju. Ivan Pavao II. 2003. godine posjetio je Rijeku te taj posjet nema značaja za pisanje ovog rada.

6.1. Ivan Pavao II. i posjet 1994.

6.1.1. Prvi dan posjeta

Kao što je već ranije navedeno, prvi papa koji je posjetio Hrvatsku bio je Ivan Pavao II. Njegov posjet dogodio se 1994. godine, 10. i 11. rujna. Detaljan pregled cijelog događaja i protokole koji su se pritom odvijali donosi zbornik koji je izdala Zagrebačka nadbiskupija, pod nazivom „Papa u Hrvatskoj“, te će se u daljnjem djelu koristiti kao glavni izvor. Protokoli prilikom Papinog posjeta počinju još prilikom ulaska u zračni prostor Republike Hrvatske, kada su se u pratnju Papinog aviona priključila dva zrakoplova „MiG 21“ Hrvatskog ratnog zrakoplovstva kojima su upravljali bojnici iz Zrakoplovne baze Pula Marinko Simičević i Ivan Bosak. Njihov je zadatak bio dopratiti Papin avion do Zračne luke Pleso. (EPH/Glas Koncila, 1994:17). Ivan Pavao II sletio je u zagrebačku zračnu luku „Pleso“ 10. rujna 1994., zrakoplovom „boeing 727“ zrakoplovne tvrtke *Alitalije* u 17 sati i 18 minuta, „ranije nego se očekivalo.“ (EPH/Glas Koncila, 1994:35) Nakon zaustavljanja na kraju piste, zrakoplov je na svojim prozorima istaknuo Papinu i hrvatsku zastavu. (EPH/Glas Koncila, 1994:35). Nakon izlaska iz aviona, dočekala ga je civilna delegacija u kojoj su bili tadašnji predsjednik Republike Hrvatske dr. Franjo Tuđman, predsjednik hrvatskog Sabora Nedjeljko Mihanović, predsjednik Vlade Republike Hrvatske Nikica Valentić, predsjednik Ureda predsjednika Republike Hrvatske Jure Radić, ministar unutarnjih poslova Republike Hrvatske Mate Granić, hrvatski veleposlanik pri Vatikanu Ive Livljanić i gradonačelnik Zagreba Branko Mikša. Crkvenu delegaciju predvodio je uzoriti kardinal Franjo Kuharić, uz apostolskog nuncija u Hrvatskoj monsinjora Gulija Einaudu. (EPH/Glas Koncila, 1994:35) „Na pisti je, Papi u čast, bila postrojena počasna bojna Prvog hrvatskog gardijskog zbora Hrvatske vojske pod zapovjedništvom pukovnika Joze Miličevića.“ (EPH/Glas Koncila, 1994:32). Uz mnoštvo vjernika, Papu je dočekalo i mnoštvo vjernika odjevenih u narodne nošnje koje su predstavljale pojedine krajeve Hrvatske i Bosne i Hercegovine. U 17:30 avion je došao do okupljenih, a, po protokolu, u zrakoplov su ušli uzoriti kardinal Franjo Kuharić, apostolski nuncij Giulio Einaudi i šef protokola

Republike Hrvatske Branimir Jakšić, te su mu zaželjeli dobrodošlicu. (EPH/Glas Koncila, 1994:37). Pet minuta kasnije, u 17:35 Papa se pojavio na stepenicama zrakoplova, a nekoliko minuta kasnije spustio se niz stube, pomažući se štapom. „Uvijek dosad, kad bi prvi put došao u neku zemlju, Papa bi kleknuo na aerodromsku pistu i poljubio tlo na koje stupa. Iako ovaj put papa Ivan Pavao II iz zdravstvenih razloga nije mogao učiniti ovu gestu, koji je sam uveo u papinski protokol, ipak nije propustio poljubiti hrvatsku zemlju. Dva mladića u hrvatskoj narodnoj nošnji, koji su klečali pokraj stuba zrakoplova, ponudili su mu na plitici hrvatsku zemlju, koju je Papa poljubio.“ (EPH/Glas Koncila, 1994:37) Hrvatski predsjednik dr. Franjo Tuđman dočekao je Papu ispred zrakoplova te su se rukovali i izmijenili par riječi. Nakon toga su se izvele himne, prvo papinska, a zatim Lijepa naša. Nakon toga Papa je uzviknuo počasnoj gardi: „Pozdrav vojnicima!“, na što su oni odgovorili pozdravom. (EPH/Glas Koncila, 1994:37) Uslijedili su Papini pozdravi hrvatskoj državnoj delegaciji, hrvatskom predsjedniku te predstavljanje vatikanske delegacije: kardinala Angela Sodana, nadbiskupa Giovannija Batista Rea, Josipa Uhača i drugih, a nakon toga je uslijedilo predstavljanje hrvatskih biskupa Papi. Papa je zagrlio Mirelu Šolaju koja mu je rekla da je prognanica iz Bosne. Paralelno je orkestar izvodio pjesmu „Bože, čuvaj hrvatsku.“ Uslijedilo je penjanje na podij, te govori dobrodošlice predsjednika Tuđmana, a zatim Ivana Pavla II. (EPH/Glas Koncila, 1994:38). Tim je činom završen formalni dio susreta koji se održavao u Zračnoj luci Pleso te se Papa svojim vozilom – papamobilom uputio prema Zagrebu. Nakon ceremonije održane na pisti Zračne luke Pleso, Ivan Pavao II. rukovao se još jednom s predsjednikom Republike Hrvatske, sjeo u papamobil parkiran kod bine te se uputio prema Kaptolu. (EPH/Glas Koncila, 1994:38). Protokol posjeta predvidio je prvi dan posjeta za susret s građanima grada Zagreba i hrvatskim svećenstvom. Papamobil su pratila četiri motocikla policije i druga kolona vozila. Uzduž cijelog puta nalazili su se hodočasnici koji su mahali papinskim i hrvatskim zastavicama. (EPH/Glas Koncila, 1994:41). Kolona se kretala putem preko Velikogoričke ceste u 18:37 prema Mostu slobode. „Na ulazu u središte grada počeo se spuštati sumrak pa je u papamobilu upaljeno svjetlo.“ (EPH/Glas Koncila, 1994:41). U 19 sati i 15 minuta papamobil došao je na Trg bana Jelačića, a nekoliko minuta kasnije na Kaptol. (EPH/Glas Koncila:41). Prilikom dolaska ispred katedrale Papa nije odmah izašao iz automobila, već je nekoliko minuta blagoslivljao puk, a zatim preko mikrofona uzviknuo „Hvaljen Isus“ (EPH/Glas Koncila, 1994:41). Na ulazu u katedralu Papu je dočekao pomoćni biskup zagrebački Đuro Kokša. (EPH/Glas Koncila, 1994:41) Papa se nastavio kretati sredinom katedrale pozdravljajući i blagoslivljajući svećenike, redovnike i redovnice, sjemeništince i bogoslove, „jedva se probijajući kroz oduševljeno mnoštvo, tako da su poseban napor morali iskazati njegovi čuvari i pomoćnici. Trebalo mu je oko deset minuta da dođe do oltara, a kada je tamo stigao pjesmom ga je pozdravio zbor.“ (EPH/Glas Koncila, 1994:45) Uslijedio je pozdrav s monsinjorima Vinkom Puljićem,

Ratkom Perićem i Franjom Komaricom, te gostima kardinalima Meisnera, Maharskog, Lustigera, Groegera, te biskupe Krambergera, Alvareza, Gugića, Šušlara, Perka i druge. (EPH/Glas Koncila, 1994:45). Nakon pozdrava uslijedila je molitva Večernje. Večernja je vrsta molitve koja se moli u katoličkim i pravoslavnim crkvama. U rimokatoličkom postkoncilskom obredniku sastoji se od himna, psalmodije sastavljene od dvaju psalama i hvalospjeva iz Novog zavjeta, s odgovarajućim antifonama za liturgijsko vrijeme, kraće ili dulje čitanje, ovisno o pastoralnim prilikama, odgovor na Božju riječ u formi kratkog otpjeva, evanđeoski hvalospjev Veliča s odgovarajućom antifonom, prošnjama koja se završava molitvom Očenaša nakon koje se zaključuje vlastitom molitvom i blagoslovom. (Božanski časoslov, 1984:482-484) U vrijeme trajanja Večernje govor zahvale u ime svog klera održao je uzoriti kardinal Franjo Kuharić. (EPH/Glas Koncila, 1994:55). Po završetku govora se izljubio s Papom, a uz zvuke 122. psalma, pomoću vatre s oltarnih svijeća zapaljene su svijeće klera. (EPH/Glas Koncila, 1994:54) Bosonoga karmelićanka pročitala je biblijski ulomak, nakon čega je uslijedila homilija, odnosno propovijed Pape. (EPH/Glas Koncila, 1994:56) Nakon homilije Papa je uzoritom kardinalu Kuhariću uručio relikvijar s moćima svetog Leopolda Bogdana Mandića. Večernja je zaključena pjesmom „Zdravo, Djevo.“ (EPH/Glas Koncila, 1994:58) Uslijedila je razmjena darova između Pape i crkvenih i civilnih vlasti. Po završetku razmjene darova, Papa je kleknuo te se pomolio na grobu kardinala Stepinca. (EPH/Glas Koncila, 1994:58) U 21:08 Papa je napustio katedralu te se zaputio u Nadbiskupski dvor na večeru s kardinalima i biskupima i počinak. (EPH/Glas Koncila, 1994:68). Tim je činom završio prvi dan apostolskog pohoda Zagrebu.

6.1.2. Drugi dan posjeta

Drugi dan Papina posjeta Hrvatskoj započeo je radnim sastankom u Predsjedničkim dvorima s hrvatskim predsjednikom dr. Franjom Tuđmanom. Papa je na Pantovčak, u predsjedničku rezidenciju, stigao u 8 sati i 12 minuta. (EPH/Glas Koncila, 1994:114) Dočekao ga je predsjednik Tuđman. Poslije pozdrava uputili su se u zgradu, prošavši pored Predsjedničke garde odjevene u povijesne uniforme. (EPH/Glas Koncila, 1994:114) U pratnji Pape bili su uzoriti kardinal Kuharić i državni tajnik Sodano. Nakon toga je uslijedio pozdrav sa suprugom predsjednika Tuđmana, Ankicom, a potom i drugim uzvanicima. Kako protokol pozdravljanja biskupa nalaže, mnogi su poljubili Papin prsten. (EPH/Glas Koncila, 1994:114) Na susretu su sudjelovali predsjednici Sabora, Vlade, Ustavnog i Vrhovnog suda, predstojnici Ureda predsjednika i Ureda za nacionalnu sigurnost, guverner HNB-a, brojni ministri, gradonačelnik Zagreba, načelnik Glavnog stožera HV-a i drugi. (EPH/Glas Koncila, 1994:114) Od sastanaka održanih na Pantovčaku valja izdvojiti onaj

sa zapovjednikom UNPROFOR-a, generalom Bernardom de Lapresleom i bosanskim veleposlanikom Kasimom Trnkom. Od predsjednika je dobio „hrvatski križ“ nakon kojeg je predsjednik uputio prigodnu riječ. (EPH/Glas Koncila, 1994:114) Papa je uzvratio poklonom na kojem je mozaik Bazilike i trga sv. Petra uz prigodne riječi. Uslijedilo je upoznavanje i fotografiranje s predsjednikovom obitelji u Uredu predsjednika, a protokolom predviđeni sastanak u četiri oka počeo je u 8 sati 39 minuta. (EPH/Glas Koncila, 1994:118) Iako je predviđeno bilo da razgovaraju oko 20 minuta, razgovor je trajao do 9 sati i 35 minuta (EPH/Glas Koncila, 1994:118), dakle skoro 40 minuta dulje od predviđenog. Nakon fotografiranja s članovima Ureda, Papa se u pratnji kardinala Kuharića zaputio na Hipodrom gdje ga je čekalo euharistijsko slavlje. (EPH/Glas Koncila, 1994:118)

6.1.3. Euharistijsko slavlje na Hipodromu

Drugi dan posjeta bio je rezerviran za euharistijsko slavlje na zagrebačkom Hipodromu. Papu je dočekalo oko milijun vjernika iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine i ostalih susjednih zemalja. Usprkos naputku da će ulazi na Hipodrom biti zatvoreni u 8 sati, glavnina vjernika došla je upravo između 8 i 10 sati. Za sve one koji su noć probdželi na Hipodromu ujutro je bio organiziran prigodni program u formi molitve krunice i kratkih predstavljanja svake (nad)biskupije. (EPH/Glas Koncila, 1994:108) U Papinoj koncelebraciji (suslavitelji na euharistijskom slavlju) bilo je oko 1500 svećenika te 50ak biskupa. (EPH/Glas Koncila, 1994:78) U 10:05 Papa je papamobilom ušao u prostor Hipodroma, gdje je blagoslivljao puk. Za vrijeme Papina blagoslivljanja puka, na Hipodrom su došli najviši državni službenici. (EPH/Glas Koncila, 1994:78) U 10:27, nakon što je Papa završio blagoslov puka, zazvonila su zvona koja su pozvala na početak euharistijskog slavlja, dok se Papa uputio u sakristiju iza oltara kako bi se preodjenuo za misu. (EPH/Glas Koncila, 1994:78) U 10:40 s prednje su se strane oltara popeli kardinali. Minutu kasnije, u 10:41, Papa se dizalom dovezao na stražnja vrata na oltaru. (EPH/Glas Koncila, 1994:78) Sakristija je bila posebno čuvana te se u nju nije moglo ući. Osim Pape, u sakristiji su boravili kardinali, biskupi, odbor za asistenciju i ceremonijari. Ceremonijari su kod liturgijskih slavlja važni jer brinu oko „crkvenih protokola“: tko gdje sjedi, tko kamo ide i slično. Za tu su priliku ovu službu obnašala dva svećenika, jedan koji je doputovao s Papom iz Vatikana i jedan hrvatski svećenik. (EPH/Glas Koncila, 1994:110) Na sedesu (povišeni prostor u molitvenom prostoru na kojem sjedi svećenik i koncelebranti) (Vjera i djela, 2019b) sjedili su u sredini Papa, s jedne strane uzoriti kardinal Franjo Kuharić, a s druge državni tajnik Svete Stolice Angelo Sodano. (EPH/Glas Koncila, 1994:79) Nakon što je Papa započeo euharistijsko slavlje, sjeo je na papinski stolac, dok je uzoriti kardinal Kuharić uputio pozdravni govor. Valja napomenuti kako je mnoštvo sudionika došlo na Hipodrom

još večer prije kako bi zauzeli svoja mjesta pa je bilo nužno osigurati mjesto događaja. Tako su na mjestu događaja dežurali djelatnici Crvenog križa i Hitne medicinske pomoći, a svaki sudionik bio je temeljito pregleda na ulazu na Hipodrom kako bi se spriječile potencijalne neugodne situacije, posebice ona koja je opisana u jednom od prethodnih poglavlja ovoga rada, kada je, zbog manjkavog osiguranja izvršen atentat baš na Ivana Pavla II. Za potrebe praćenja ovog događaja bilo je više od 1300 akreditiranih novinara, fotoreportera i snimatelja kako bi se što bolje mogao popratiti ovaj događaj. (EPH/Glas Koncila, 1994:87) Nakon uvodnog govora uzoritog kardinala Franje Kuharića, euharistijsko slavlje je nastavljeno svojim uobičajenim tijekom. U dijelu prinosa darova, Papi su darovani „sveti križ i ček na 100 000 dolara za Crkvu u Ruandi, maketa crkve sv. Duje, sliku Dubrovnika, plaketa svetog Šime, te misal iz 15. stoljeća.“ (EPH/Glas Koncila, 1994: 105). Poslije pričesti, mladi su donijeli sliku Majke Božje od Kamenitih vrata, a potom je Papa održao govor. (EPH/Glas Koncila, 1994:105) Važno je napomenuti kako je Papa sve svoje govore spremio na hrvatskom jeziku, što mu, osim zbog dobi i zdravstvenog stanja, nije bilo odviše teško jer poljski jezik nije toliko različit od hrvatskog. Po završetku euharistijskog slavlja, na samom kraju skupa, Papa se obratio puku na talijanskog jeziku. Zbornik napominje kako taj dio nije bio predviđen protokolom. „Zahvaljujem se svima koji su pripremili ovaj veličanstveni susret. Zahvaljujem svima vama koji ste došli na ovu euharistijsku molitvu i na vašem strpljenju, unatoč jakom suncu. Ovaj je posjet bio kratak, ali intenzivan. Nadam se da će biti još prilika da posjetim vašu domovinu, mnoge gradove i crkve.“ (EPH/Glas Koncila, 1994:107). Potom je okončao slavlje blagoslovom te je uslijedila himna.

6.1.4. Odlazak

Zadnja etapa Papinog boravka u Hrvatskoj 1994. bila je vezana uz njegov boravak u zgradi Apostolske nuncijature na Ksaveru. Poslije euharistijskog slavlja Papa je ručao i počnuo na Kaptolu, nakon čega se uputio na Ksaver. Ispred nuncijature dočekao ga je Gulio Einaudi, nuncij u Hrvatskoj, te Juraj Kolarić, predsjednik odbora za gradnju Nuncijature. U Papinoj su pratnji bili uzoriti kardinal Franjo Kuharić i predstojnik Ureda predsjednika Jure Radić. (EPH/Glas Koncila, 1994:118) Prvi se upisao u knjigu gostiju Nuncijature. Nakon toga se vratio na Kaptol, sjeo u papamobil i uputio se u zračnu luku trasom Bakačeva – Trg bana Josipa Jelačića – Ilica – Frankopanska – Savska – Vukovarska – Most Slobode te Velikogoričkom ulicom do Zračne luke Pleso. Uzduž cijelog puta ga je čekalo mnoštvo puka. (EPH/Glas Koncila, 1994:119) U 17:53 stigao je na Pleso gdje su ga dočekali Franjo Tuđman, cijeli episkopat i mnoštvo građana. Pozdravio se s predsjednikom te je uslijedio govor. (EPH/Glas Koncila, 1994:119) Poslije govora Papa je dobio od Tuđmana album s fotografijama njegovog boravka u Zagrebu, intonirane su

himne, prvo papinska, zatim hrvatska, te je počasna bojna postrojena Papi u čast. U 18:27 ušao je u zrakoplov Croatia Airlinesa, koji je, ukrašen zastavama Vatikana i Hrvatske, u 18:40 uzletio iz Zračne luke Pleso. (EPH/Glas Koncila, 1994:123)

6.2. Ivan Pavao II. i posjet 1998.

Drugi posjet nekog pape Hrvatskoj također je pripao Ivanu Pavlu II. „Sveti Otac Ivan Pavao II je u Hrvatsku, na svoje 84. apostolsko putovanje izvan granica Italije krenuo u petak 2. listopada 1998. iz rimske zračne luke Leonardo da Vinci u Fiumicinu, zrakoplovom MD-80 talijanske kompanije Alitalia“ (Filipović, 1999:141) U njegovoj su pratnji bili državni tajnik kardinal Angelo Sodano, pročelnik Kongregacije za kauze svetaca nadbiskup Jose Saravia Martins, nadbiskup Giovanni Battista Re, i mnogi drugi visokopozicionirani biskupi i svećenici Vatikana, kao i novinari. (Filipović; 1999. 141). Planirani put obuhvaćao je posjet Zagrebu, Mariji Bistrici, Splitu i Solinu. Ovaj rad će se koncentrirati samo na događaje koji su se događali u Zagrebu, dok će se izleti u druga mjesta samo spomenuti kako bi se zadržao kronološki kontinuitet pisanja. Zrakoplov Alitalije sletio je u Zračnu luku Pleso u 17 sati i 36 minuta. Nekoliko minuta kasnije zrakoplov, ukrašen zastavama Vatikana i Republike Hrvatske, zaustavio se te su u njega ušli apostolski nuncij u Republici Hrvatskoj nadbiskup Giulio Einaudi i šef Državnog protokola Željko Kramarić i pozdravili Svetog Oca. Crkvenu delegaciju u Zračnoj luci činili su: uzoriti kardinal Franjo Kuharić, zagrebački nadbiskup Josip Bozanić, splitsko – makarski nadbiskup Ante Jurić, riječno – senjski nadbiskup Anton Tamarut, dubrovački biskup Želimir Puljić, požeški biskup Antun Škvorčević, predsjednik Odbora za pripremu pohoda prelat Vladimir Stanković te mnogi drugi predstavnici Katoličke Crkve u Hrvatskoj. (Filipović; 1999. 141) Civilnu, odnosno državnu, delegaciju predstavljali su predsjednik Republike Hrvatske dr. Franjo Tuđman, predsjednik Hrvatskog državnog sabora akademik Vlatko Pavletić, predsjednik Vlade mr. Zlatko Mateša, potpredsjednik i ministar dr. Mate Granić, predsjednik Državnog odbora za doček Svetog Oca dr. Jure Radić, zagrebačka gradonačelnica Marina Matulović Dropulić i drugi. (Filipović; 1999. 142) Ivan Pavao II iz zrakoplova je izašao u 17 sati i 50 minuta, blagoslivljajući okupljeno mnoštvo i dotičući se grumena hrvatske zemlje koji su pridržavali mladići u prigodnoj nošnji, dok je u pozadini svirala limena glazba, kao i zvona svih katoličkih crkava u gradu Zagrebu. (Filipović; 1999. 142) Nakon pozdrava s predsjednikom dr. Franjom Tuđmanom i predsjednikom Hrvatske biskupske konferencije nadbiskupom Josipom Bozanićem, intonirane su himne, prvo papinska pa hrvatska, te je izvršen prijavak Počasne bojne, kojima je Sveti Otac uputio „Vojnici, pozdrav!“ na što su oni odgovorili pozdravom. Nakon predstavljanja crkvene i državne delegacije, uslijedili su

pozdravni govori. Crkvenu delegaciju predstavio je nadbiskup Josip Božanić, a civilnu predsjednik dr. Franjo Tuđman. (Filipović; 1999. 142). Uz pomoć predvoditelja, Sveti Otac i predsjednik Tuđman izmijenili su nekoliko riječi uz pomoć prevoditelja, a nakon toga se Papa okrenuo prema mikrofonu i rekao „Kažu stručnjaci da se moglo razumjeti što sam rekao.“ (Filipović, 1996:142) Prije polaska prema Kaptolu, mladi u nošnjama predali su Ivanu Pavlu II cvijeće uz recitaciju: „Hvaljen Isus, Sveti Oče.“ Program u Zračnoj luci je završio te je kolona u 18:35 krenula prema Kaptolu, odnosno Zagrebačkoj katedrali. Papu, koji se vozio papamobilom, uz put je pozdravljalo mnoštvo vjernika mašući zastavicama. Uz Papu, u papamobilu su se vozili i nadbiskup Josip Božanić i biskup Dziwisz. (Filipović; 1999. 142). Kolona se kretala trasom Savezne Republike Njemačke – Avenijom Dubrovnik – Većeslava Holjevca – Hrvatske bratske zajednice – Vukovarskom – Miramarskom – Mihanovićevom – uz Zrinjevac – Praškom – Trgom bana Josipa Jelačića – Bakačevom do katedrale. (Filipović; 1999:143) Mladi koji su dočekivali Papu ispred katedrale pratili su preprogram koji su osmislili kanonik Josip Mrzljak i Marijan Gradinščak: glazbeno molitveni skup na kojem su se izmjenjivali izvođači duhovne glazbe. (Filipović; 1999: 143). Pri dolasku pred katedralu, katedralni je zbor izvodio skladbu *Laudate Dominum*. (Filipović; 1999:143). Nakon izlaska iz papamobila, Zajedno s uzoritim kardinalom Kuharićem i nadbiskupom Josipom Božanićem Papa se popeo na binu ispred južne kule te održao kratku molitvu. (Filipović; 1999:145) Govor pozdrava nadbiskupa Božanića prekidan je pljeskom, a po završetku Papina govora i blagoslova, mladi su skandirali „Papa, Papa!“ (Filipović, 1996:145). Pomoću videozidova postavljenih ispred bogoslovije i na Trgu bana Jelačića, vjernici su izravno mogli pratiti događaje ispred katedrale. Nakon toga Papa se uputio u katedralu gdje se pomolio na grobu časnog sluga Božjeg Alojzija Stepinca. Valja napomenuti da je jedan od razloga ovog Papinog pohoda bilo proglašenje časnog sluga Božjega Alojzija Stepinca blaženim, što će se dogoditi narednog dana u Mariji Bistrici. Za vrijeme Papinog hoda, katedralni je zbor izvodio himan Veliča (Filipović,1999:145) koji se inače izvodi u Večernjoj molitvi časoslova, što je objašnjeno u poglavlju koje govori o prvom posjetu Ivana Pavla II Zagrebu. Poslije molitve, Papa se uputio u nadbiskupski dvor na večeru za njega i (nad)biskupe, nakon čega se uputio u apostolsku nuncijaturu na Ksaveru, dok su ostali uzvanici prenoćili u hotelu Intercontinental. (Filipović, 1999: 145). Valja podsjetiti da je zgrada Apostolske nuncijature na Ksaveru darovana Svetoj Stolicu prilikom posjeta 1994.

6.2.1. Drugi dan posjeta

Kako se rad bavi usporedbom događaja u Zagrebu, događaji izvan Zagreba samo će se usputno spomenuti. Drugi dan posjeta Papa je posjetio Mariju Bistricu, gdje je održao svetu misu te odred beatifikacije, odnosno proglašenja sluge Božjega kardinala Alojzija Stepinca blaženim. Iz Zagreba je otišao osobnim automobilom preko Sljemena te presjeo u papamobil 10ak kilometara od Marije Bistrice. (Filipović, 1999:147) Nakon beatifikacije, Papa se vratio u prostore nuncijature, na privatni objed. (Filipović, 1999:147). Poslijepodne je Papa bio gost u predsjedničkim dvorima na Pantovčaku. (Filipović,1999:154) Susreo se s predstavnicima Vlade, Sabora, lokalne samouprave i diplomacije. Tom je prilikom od dr. Franje Tuđmana na poklon dobio skulpturu blaženog kardinala Alojzija Stepinca te reljef. (Filipović,1999:154) Papa je uzvratio poklonom lika sv. Petra i Pavla u bronci, Pozdravio se s članovima predsjedničke obitelji nakon čega se s predsjednikom Tuđmanom povukao u predsjedničku sobu na polusatni sastanak. (Filipović,1999:154). Po završetku susreta, Papa se vratio u nuncijaturu gdje se kasnije susreo s predstavnicima hrvatskih kulturnih ustanova. „Izaslanstvo kulturnih ustanova predvodio je potpredsjednik crkvenog odbora za pripremu pohoda Svetog Oca Hrvatskoj dr. Stjepan Baloban, a nazočno je bilo dvadesetak predstavnika Ministarstva kulture, kao i ministar osobno.“ (Filipović, 1999:155) Papa je goste pozdravio osobno, a dužnosnik Državnog tajništva Svete Stolice mons. Martin Vidović pročitao je njegov govor. Po završetku sastanka, Papa se vratio na počinak u nuncijaturu na Ksaveru. U nuncijaturu su također dopremljeni pokloni koje je Papa dobio na poklon od mnogih tvrtki, udruga, političara i drugih pojedinaca. (Filipović,1999:156) Time je završio drugi dan posjeta. Idućeg je dana, oko 8 sati ujutro, Papa automobilom krenuo iz Nuncijature preko Kaptola do zračne luke. Putem su se oglašavala zvona katoličkih crkava. U Zračnoj Luci Pleso dočekala ga je gradonačelnica grada Zagreba Marina Matulović – Dropulić, zagrebački župan Branimir Pasecky i drugi predstavnici gradskih vlasti. (Filipović,1999:156). Papa se potom iz Zračne luke Pleso uputio prema Splitu. Iz istog razloga zbog kojeg je preskočeno praćenje događanja u Mariji Bistrici, bit će samo spomenuto da je tijekom boravka u Splitu Papa na Žnjanu održao euharistijsko slavlje. U toku dana posjetio je i Solin, te se po završetku posjeta iz Splita, zrakoplovom Croatia Airlinesa uputio nazad u Rim.

6.3. Benedikt XVI.

6.3.1. Prvi dan posjeta

U svoj 19. apostolski pohod u Zagreb, Papa Benedikt XVI. došao je zrakoplovom Alitalije tipa Airbus a320. Sletio je u zagrebačku zračnu luku Pleso u 10:45 minuta 4. lipnja 2011. godine. Do izlaska iz zračnog prostora Republike Italije su ga pratila dva aviona talijanskog ratnog zrakoplovstva, a po ulasku u Republiku Hrvatsku, do Zračne luke Pleso tu su zadaću preuzela dva MiG-a 21 Hrvatskog ratnog zrakoplovstva. (Ancić, Čutura i dr, 2012:27) „U pratnji Svetoga Oca doputovali su državni tajnik Tarcisio Bertone sa zamjenikom Giovannijem Angelom Becciuom te predsjednik Papinskog vijeća za obitelj kardinal Enio Antonelli i tajnik Biskupske sinode nadbiskup Nikola Eterović s osobnim tajnikom msgr. Georgeom Gänsweinom, te osamdesetak osoba, među kojima dvojica kardinala, dvojica biskupa te 49 novinara i fotoreportera.“ (Vlada RH, 2019) Avion je bio ukrašen vatikanskom i hrvatskom zastavom. U zrakoplov su prvi Papu došli pozdraviti šefica protokola Republike Hrvatske Petra Funtek i apostolski nuncij u Republici Hrvatskoj monsinjor Mario Robert Cassari. (Ancić, Čutura i dr, 2012:29) Nakon izlaska iz aviona, osim mnoštva svećenika i članova raznih kulturno – umjetničkih društava u narodnim nošnjama, stiskom ruke su pozdravili predsjednik Republike Hrvatske dr. Ivo Josipović, kardinal Josip Bozanić, đakovački nadbiskup Marin Srakić i sedmeročlana obitelj Kardum, čiji je najmlađi član Mihael, star 4 godine, Papi darovao cvijeće. (Ancić, Čutura i dr, 2012:34) Nakon pozdrava, intonirane su himne, prvo Vatikana, a zatim Republike Hrvatske izvedene od strane Puhačkog orkestra Hrvatske vojske. (Ancić, Čutura i dr, 2012:34) Potom je Papa, u pratnji predsjednika Josipovića, napravio inspekciju počasne straže te ih pozdravio rečenicom „Pozdrav, vojnici!“ (Ancić, Čutura i dr, 2012:34) Uslijedio je Papin pozdrav s premijerkom Jadrankom Kosor, s potpredsjednikom Vlade Darkom Milinovićem, ministrima Gordanom Jandrokovićem, Božidarom Pankrećem, predsjednikom Sabora Lukom Bebićem, potpredsjednicima Vladimirom Šeksom i Željkom Antunović, savjetnikom predsjednika Republike Hrvatske za vanjsku politiku Joškom Parom, zagrebačkim gradonačelnikom Milanom Bandićem i načelnikom Glavnog stožera Oružanih snaga Republike Hrvatske generalom pukovnik Dragom Lovrićem. (Dnevnik, 2019) Crkvenu delegaciju činili su svi biskupi Hrvatske biskupske konferencije. Razlog ovog apostolskog pohoda naziva „Zajedno u Kristu“ bilo je obilježavanje Nacionalnog dana hrvatskih katoličkih obitelji. (Dnevnik, 2019) Potom je uslijedio Papin govor u kojem je spomenuo i tri prethodna pohoda Ivana Pavla II. Hrvatskoj. Govor je održao na hrvatskom jeziku. (Jutarnji list, 2019) Svoj govor održao je i predsjednik Josipović. (Ancić, Čutura i dr, 2012: 44). Po završetku

govora Papa je blagoslovio mnoštvo koje ga je dočekalo te je sjeo u osobni automobil i zaputio se s predsjednikom Ivom Josipovićem prema Pantovčaku. Putem do automobila prolazili su kroz špalir koji su tvorili članovi kulturno umjetničkih društava s područja grada Velike Gorice. (Ancić, Čutura i dr, 2012:50). Uslijedio je pozdrav s članovima predsjedničkog kabineta te razmjena poklona. Papa je na poklon dobio repliku glavne svirale „Principal C“ koje su najstarije sačuvane orgulje u Sjevernoj Hrvatskoj, dok je predsjednik Ivo Josipović od Pape na poklon dobio presliku kodeksa glazbe iz Vatikanske biblioteke. (Jutarnji list, 2019) Potom je uslijedilo na predviđeni polusatni privatni razgovor Predsjednika i Pape. Tema razgovora bilo je pristupanje Republike Hrvatske Europskoj Uniji. Sastanak je završen za 15 minuta, nakon čega je Papa upoznao predsjednikovu ženu Tatjanu i kćer Lanu. (Ancić, Čutura i dr, 2012:56) Po završetku susreta, predsjednik Josipović ispratio je Papu s Pantovčaka te se Papa uputio u Apostolsku Nuncijaturu gdje će se kasnije susresti s premijerkom Jadrankom Kosor. Nešto prije 14 sati premijerka Jadranka Kosor stigla je u prostore Apostolske Nuncijature na zagrebačkom Ksaveru. Poštujući protokol u situaciji pozdravljanja i prisutnosti pape, premijerka Kosor na glavu je stavila rubac od crne čipke. Kako je ranije opisano, protokol u takvim situacijama nalaže da se pri pozdravljanju biskupa (papa je prvi među biskupima, biskup Rima) rukovanje zamijeni poljupcem u prsten koji označava biskupsku službu, da se u prisutnosti bude dostojanstveno odjeven te da žene, ako su oženjene nose crnu maramu, odnosno neoženjene bijelu. Razmijenili su poklone, Papa je na dar dobio pozlačeno raspelo, a premijerka Kosor medaljicu. (Jutarnji list, 2019) Po završetku razgovora i pozdrava s premijerkom Kosor, Papa se sa svojom pratnjom povukao na privatni ručak te je ostao u Nuncijaturi do polaska na dogovoreni sastanak s ljudima iz javnog života u 18:15 u Hrvatskom narodnom kazalištu. U 17:55 Papa se uputio prema Hrvatskom narodnom kazalištu u papamobilu, dok su ga na ulicama pozdravljali građani. U 18:10 stigao je u HNK u pratnji kardinala Josipa Bozanića i tajnika kardinala Tarcisija Bertonea. Na ulazu u HNK dočekala ga je intendantica Ana Lederer, a nakon pozdrava nastupio je ansambl Lado. Prvi govor je održao predsjednik Hrvatske biskupske konferencije nadbiskup Želimir Puljić, a nakon toga govor je održao liječnik dr. Nino Zurak, član Papinske akademije za život. (Zagrebačka nadbiskupija, 2019a) Papa je svoj govor održao na talijanskom jeziku, a prevodio ga je monsinjor dr. Juraj Kolarić. U svom govoru Papa je zahvalio na pozivu i dobrodošlici u Hrvatsku. (Zagrebačka nadbiskupija, 2019a) Središnja misao Papina govora bazirala se na temi savjesti koja je temelj svakog nacionalnog i nadnacionalnog društva. (Zagrebačka nadbiskupija, 2019a) Poslije govora s Papom su se nakratko susreli predstavnik Srpske pravoslavne Crkve metropolit Zagrebačko-ljubljanski i cijele Italije Jovan Pavlović, glavni rabin Koordinacije židovskih općina u Hrvatskoj Lucijano Moše Prelević, predsjednik Mešihata Islamske zajednice u Hrvatskoj muftija Ševko Omerbašić, a susretu su nazočili i brojni ljudi iz hrvatskog političkog vrha. (Zagrebačka nadbiskupija, 2019a) Po završetku

skupa, Papa se uputio na Trg bana Jelačića gdje je organizirano molitveno bdijenje s mladima. (Zagrebačka nadbiskupija, 2019b) Papa se papamobilom provezao između mnoštva te je, prolazeći, blagoslivljao okupljene mlade. Procjenjuje se da je na Trgu bana Josipa Jelačića bilo između 30 i 40 tisuća ljudi. Po dolasku na pozornicu Papu je dočekaio zagrebački gradonačelnik Milan Bandić te mu predao ključeve grada Zagreba. (Tportal, 2019) U susret je uveo monsinjor Marin Srakić, đakovački nadbiskup, predsjednik Hrvatske biskupske konferencije, održavši pozdravni govor upućen Papi. Nakon toga je Papa održao svoj govor mladima napominjući važnost vjere u životu. Uslijedila je adoracija, euharistijsko klanjanje Presvetom oltarskom sakramentu. Po završetku klanjanja, Papa je okupljene blagoslovio te se uputio prema papamobilu. Nakon skandiranja „Papa mi te volimo“ vratio se na binu te mu je uručen poklon. (Tportal, 2019) Nakon toga se vratio u papamobil te se u 21 sat zaputio prema Apostolskoj Nuncijaturi na Ksaveru te otišao na večeru i počinak. (Zagrebačka nadbiskupija, 2019b)

6.3.2. Drugi dan posjeta

Drugi dan posjeta bio je rezerviran za euharistijsko slavlje na Hipodromu u Zagrebu. Vjernici su se na Hipodromu okupili već u noći pa je tako organiziran program u kojem se izmjenjivao kulturno – molitveni sadržaj u tri dijela. (Ancić, Čutura i dr, 2012:174). U koncelebraciji s Papom bilo je predviđeno oko 70 biskupa i više od tisuću svećenika. Postavljene su kapelice iz kojih će oko 600 svećenika dijeliti pričest. (Zagrebačka nadbiskupija, 2020) U pripravnosti su, kao i prijašnjih godina bili medicinski timovi koji su se brinuli za hodočasnike. Papa se automobilom dovezao do blizu Hipodroma gdje je presjeo u papamobil te se provozao između polja i blagoslovio okupljene vjernike. Dolazak na Hipodrom dogodio se oko 9:50 minuta. Evanđelje je pročitano na hrvatskom i staroslavenskom jeziku, a propovijed je Papa održao dijelom na hrvatskom, dijelom na talijanskom, s time da su talijanski dijelovi prevedeni na hrvatski. (Zagrebačka nadbiskupija, 2020) Po završetku euharistijskog slavlja na Hipodromu, krčki biskup, predsjednik vijeća Hrvatske biskupske konferencije za obitelj mons. Valter Župan, kratko je zahvalio Papi na dolasku, kao i kratki nagovor u molitvu Kraljice neba. Govor zahvale pljeskom je bio prekidan nekoliko puta. Nakon govora Valtera Župana, svoj je govor održao i Benedikt XVI. pozdravljajući se na jezicima hodočasnika iz okolnih zemalja: srpskom, slovenskom, makedonskom, mađarskom, albanskom i njemačkom jeziku. (Ancić, Čutura i dr, 2012:217) Poklon kao izraz zahvale za predsjedanje Prvim nacionalnim susretom hrvatskih katoličkih obitelji, bračni par Hodžić uručio je Papi repliku svijeće koja predstavlja ono što su obitelji činile za vrijeme trajanja priprema za pohod. (Ancić, Čutura i dr, 2012:218) Svijeća je zamišljena kao spomen na obnovu krsnog zavjeta iz Nina 1973. godine, kao i da se upali u prilikama blagoslova obitelji. Svijeća je izrađena od prirodnog voska, a izradio

ju je pčelar Krešimir Repić iz Koprivnice. Na svijeći se nalaze dva temeljna znaka: Hrvatski zavjetni križ i logo Prvog susreta katoličkih obitelji. S bočnih je strana urezbareno *Apostolski pohod pape Benedikta XVI. Hrvatskoj 4. i 5. lipnja 2011.*, kao i Papin grb (Ancić, Čutura i dr, 2012:218) Po završetku euharistijskog slavlja, Papa je blagoslovio 50ak kamena temeljaca za razne crkve čija će izgradnja započeti u skoro vrijeme, kao i veliku spomen svijeću. (Ancić, Čutura i dr, 2012:218) Nakon toga se vratio u Nuncijaturu na objed i počinak. U popodnevnim satima, odnosno u 17:00 Papa je, neposredno prije svog odlaska predmolio molitvu Večernje u zagrebačkoj prvostolnici. Na molitvi je sudjelovalo više od 2000 (nad)biskupa, biskupa, svećenika, redovnika i redovnica. (Ancić, Čutura i dr, 2012:255) Papa je do katedrale u pratnji kardinala Bozanića došao papamobilom, a na ulazu su ga dočekali prebendari i kanonici prvostolnog kaptola. Zatim su mu pristupili pomoćni biskupi mons. Mijo Gorski te mons. Ivan Šaško i prinijeli blagoslovljenu vodu kojom je blagoslovio okupljene, te raspelo koje je poljubio. (Ancić, Čutura i dr, 2012:257) Dok je Papa prolazio katedralom i blagoslivljao okupljene, s orgulja se čula pjesma, a mnoštvo je mahalo zastavicama i pljeskalo. (Ancić, Čutura i dr, 2012:257) Biskupi su sjedili kod oltara, a kanonici, prebendari i dekani u korskom dijelu iza oltara. U sredini je sjedio Papa, a nasuprot njega kardinal Bozanić. Papino je mjesto bilo ukrašeno papinskom zastavom. (Ancić, Čutura i dr, 2012:257) Uz kardinala Bozanića sjedili su i kardinal Bertone, kardinal Vinko Puljić, kardinal Antonelli, nuncij Cassari te ostala Papinska delegacija. Papu su pratila četiri đakona, četiri poslužitelja i dva ceremonijara. Prije same molitve zahvalu je uputio kardinal Bozanić. (Ancić, Čutura i dr, 2012:263) Poslije molitve Večernje uslijedila je razmjena darova, Papa je dobio ikonu Majke Božje od Kamenitih Vrata, a katedrala je dobila zlatni kalež. Homilija je bila održana na talijanskom jeziku, uz prevođenje dr. Josipa Šalkovića. (Ancić, Čutura i dr, 2012:264) Predugi pljesak zahvale Papa je pokušao zaustaviti mahanjem ruke, no bez uspjeha. Potom su se Papa i kardinali Bertone i Bozanić pomolili na grobu blaženog Alojzija Stepinca. Po završetku Papa se sastao s biskupima u Nabiskupskom dvoru, gdje je na poklon dobio primjerak Misala zagrebačke crkve iz 1511. godine i nalivpero izrađeno posebno za njega. Zahvalio se svima u organizaciji te je uslijedila fotografija. (Ancić, Čutura i dr, 2012:274) Zbog nevremena otkazan je službeni protokol za oproštaj. Umjesto govora, Papa se pozdravio s biskupima u hangaru zračne luke, kao i državnim izaslanstvom predvođenim predsjednikom Ivom Josipovićem te se ukrao na avion Croatia Airlinesa. Do zrakoplova Papu su pratili kardinal Bozanić i glavni koordinator za pripremu i praćenje Papina pohoda mons. Enco Rodinis. (Ancić, Čutura i dr, 2012:288) U 20:32 Papa je mahnuo okupljenima (45 minuta kasnije od predviđenog termina) i poletio prema Rimu. S njim je u zrakoplovu putovao i hrvatski veleposlanik pri Svetoj Stolici Filip Vučak. Do granice su Papu ispratila dva zrakoplova tipa MiG 21 Hrvatskog ratnog zrakoplovstva, a nakon ulaska u Italiju su ga preuzeli talijanski kolege. (Ancić, Čutura i dr, 2012:280)

6.4. Usporedba sličnosti i razlika prilikom posjeta Zagrebu

6.4.1. Komparacija događanja u Zračnoj luci Pleso

Zajednička stvar sva tri dolaska koja su se dogodila u Zagrebu jest činjenica da su u zračni prostor Republike Hrvatske došli dopraćeni MiGovima 21 Hrvatskog ratnog zrakoplovstva i sletjeli u Zračnu luku Pleso. Naravno, budući da su to jedini ratni avioni Hrvatskog ratnog zrakoplovstva, kao i da je Pleso bila jedina zračna luka Grada Zagreba, druge mogućnosti nije bilo. Pape su sva tri puta dolazili zrakoplovima Alitalije koji su, po slijetanju, bili ukrašavani zastavicama Republike Hrvatske i Vatikana. Svaki put je papa dolazio različitim tipom zrakoplova, 1994. tipom *boeing 727*, 1998. tipom *MD-80*, dok je Benedikt XVI. za svoj posjet koristio *airbus A320*. Ivan Pavao II svoje je posjete tempirao u popodnevnim satima pa je na raspolaganju za svoje aktivnosti u Zagrebu imao znatno manje vremena nego Benedikt XVI. Za prvog posjeta 1994. sletio je u 17:18, a za vrijeme drugog posjeta 1998. u 17:36. Valja uzeti u obzir kako su se oba posjeta dogodila u kasno ljeto (10. rujna. 1994.) ili ranu jesen (2. listopada 1998.) Benedikt XVI. je u svoj posjet 2011. došao 4. lipnja u 10:45 ujutro. Usporedivši prvi dolazak Ivana Pavla II. u Zagreb 1994. i posjet Benedikta XVI. 2011. može se uočiti da je Ivan Pavao II. na svom pohodu Zagrebu proveo malo više od 24 sata, dok je Benedikt XVI. svoj pohod završio nakon gotovo 36 sati provedenih u Zagrebu. Posjet 1998. nije korišten za ovu usporedbu jer je Ivan Pavao II. tada putovao i u Mariju Bistricu, Split i Solin pa ne postoji unificirani vremenski okvir koji bi bio relevantan za ovu usporedbu. Sva tri puta papa je dočekan od strane najvišeg izaslanstva kako crkvenog tako i državnog vrha. Svaki put u zrakoplov bi, prije papina izlaska iz njega, ušli šef protokola Republike Hrvatske, odnosno 2011. šefica, te apostolski nuncij koji bi se pozdravili s papom. Nakon toga bi uslijedio izlazak iz zrakoplova te bi papa blagoslovio okupljeno mnoštvo, od kojeg valja istaknuti članove raznih kulturno – umjetničkih društava. Prvi dio cijelog protokola odvija se na pisti zračne luke Pleso, gdje papu po izlasku iz zrakoplova dočekuju dvije delegacije, jedna crkvena u kojoj su uvijek kardinal, zagrebački nadbiskup (za vrijeme posjeta 1998. kardinal nije bio zagrebački nadbiskup jer je Franjo Kuharić bio umirovljen, a na mjesto zagrebačkog nadbiskupa došao je Josip Bozanić.), ostali biskupi hrvatskih biskupija, apostolski nuncij i prelati koji su bili zaduženi za organizaciju posjeta, a državničku delegaciju činili su predsjednik

Republike Hrvatske, predsjednik Sabora Republike Hrvatske, predsjednik, odnosno predsjednica Vlade, potpredsjednici Vlade i odabrani ministri, veleposlanik u Vatikanu, gradonačelnik, odnosno gradonačelnica grada Zagreba i šef, odnosno šefica protokola te predstojnik Državnog odbora za doček Svetog Oca. Zanimljivo je napomenuti da je svaki put zanemaren protokol po kojem se papi, kao i ostalim biskupima, umjesto rukovanja ljubi prsten. Umjesto toga, s papom su se svi rukovali. Ivan Pavao II. u svoj je osobni protokol uveo da, svaki put kad bi prvi put pohodio neku zemlju, kleknuo bi i poljubio tlo na kojem stupa. Kako je opisano u poglavlju u kojem se spominje njegov životopis, patio je od mnogih zdravstvenih problema pa mu je zemlja donesena u posudi. Zanimljivo je kako to napravio i 1998., također mimo vlastitog protokola, jer je to već bio drugi put da posjećuje Republiku Hrvatsku. S druge strane, Benedikt XVI. to nije učinio, ali je, s obzirom na razlog posjeta, prigodno dobio cvijeće od najmlađeg člana sedmeročlane obitelji Kardum. Razlog posjeta bio je obilježavanje Nacionalnog dana hrvatskih katoličkih obitelji. Poslije toga, kod sva tri dolaska, uslijedilo je intoniranje himni, prvo vatikanske zatim hrvatske. Nakon toga bi papa, u pratnji predsjednika, napravio inspekciju počasne straže i upućivanje prigodnog pozdrava vojnicima. Prije početka službenog programa na bini koja bi bila pripremljena za tu priliku, papa bi se pozdravio s članovima delegacija. Trenuci hodanja do bine bili su ispunjeni prigodnim pjesmama koje je izvodio orkestar Hrvatske vojske. Uslijedili su pozdravni govori. Za vrijeme pohoda Ivana Pavla II. 1994. i 1998., prvo je govorio predsjednik dr. Franjo Tuđman pa Ivan Pavao II., dok je prilikom posjeta Benedikta XVI. bilo obratno. Prvo je Papa održao govor, a zatim Predsjednik. Zanimljivo je da su sva tri papina pozdravna govora na Plesu održavana na hrvatskom jeziku. Valja uzeti u obzir kako je to Ivanu Pavlu II. bilo puno jednostavnije nego Benediktu jer je poljski jezik podosta sličniji hrvatskom nego njemački. Poslije govora i rukovanja s predsjednikom, pape bi se zaputili prema svojim prijevoznim sredstvima i nastavljali svoje predviđene aktivnosti za taj dan. Ivan Pavao II. 1994. „prekršio je protokol“ prilikom hodanja do bine kada je zagrlio izbjeglicu iz Bosne Mirelu Šolaju. Takve situacije nije bilo 1998. kada mu je po završetku govora izrecitirana recitacija „Hvaljen Isus, Sveti Oče“ te uručeno cvijeće. Dobio je cvijeće te se uputio prema gradu. U oba je susreta koristio papamobil. S druge strane, Benedikt XVI. je po završetku govora prošao kroz špalir koji su tvorili članovi raznih kulturno – umjetničkih društava s prostora grada Velike Gorice te je sjeo u osobni automobil. Svi programi u zračnoj luci trajali su oko sat vremena. Ivan Pavao II. u papamobilu se vozio u društvu uzoritog kardinala Kuharića 1994., odnosno zagrebačkog nadbiskupa Bozanića i biskupa Dziwisza 1998. Benedikt XVI. se u osobnom automobilu vozio u društvu predsjednika Ive Josipovića. Automobil su pratila četiri policajca na motociklima.

6.4.2. Susreti s predsjednicima Republike Hrvatske

Benedikt XVI. iz zračne luke Pleso direktno je, u pratnji predsjednika Josipovića, otišao na radni sastanak na Pantovčak. Tu valja istaknuti kako se do Pantovčaka vozio osobnim automobilom, u društvu predsjednika Josipovića, dok je Ivan Pavao II. tek drugi dan svog posjeta 1994. došao u predsjedničku rezidenciju, neposredno prije euharistijskog slavlja na Hipodromu. Za vrijeme posjeta 1998. na Pantovčak stigao je u poslijepodnevnim satima, s time da je za vrijeme tog posjeta razgovarao i s drugim predstavnicima vlasti. Ivan Pavao II. je na Pantovčaku bio dočekan od strane predsjednika Tuđmana, dok Benedikt XVI. nije bio dočekan od strane predsjednika Josipovića jer su zajedno putovali. Uslijedilo je pozdravljanje s članovima obitelji i razmjena darova. Benedikt XVI. tek je nakon sastanka upoznao predsjednikovu obitelj. Prvi sastanak s predsjednikom Tuđmanom trajao je 40 minuta dulje od predviđenog vremena, umjesto 20 minuta gotovo sat vremena. Za vrijeme drugog posjeta s predsjednikom je razgovarao pola sata, baš kao i Benedikt XVI, iako neki mediji navode da je sastanak završen 15 minuta prije predviđenog vremena. Službena monografija ne navodi takav podatak. Ivan Pavao II. na Pantovčaku je održao i kratke razgovore 1994. s predstavnicima UNPROFOR-a i bosanskim veleposlanikom. U kontekstu vremena to je prilično značajno s obzirom da se od 1991. do 1995. godine vodio rat i da je 1/3 teritorija Republike Hrvatske bila pod okupacijom. Što se tiče poklona, prilikom prvog posjeta iz 1994. Ivan Pavao II. na poklon je dobio „hrvatski križ“, a predsjednik Tuđman je dobio mozak bazilike sv. Petra i Pavla. Može se reći da se tu radi o prilično neutralnim poklonima. Situacija se promijenila 1998. godine kada Papa na poklon dobiva skulpturu kardinala Alojzija Stepinca kojeg je samo nekoliko sati uoči sastanka proglasio blaženim, dok predsjednik Tuđman na poklon dobiva lik sv. Petra i Pavla u bronci. Za vrijeme posjeta pape Benedikta XVI. 2011. Papa na poklon dobiva repliku glavne svirale „Principal C“ što je zanimljivo istaknuti zbog činjenice da je zaljubljenik u klasičnu glazbu, dok predsjednik Josipović na poklon dobiva presliku kodeksa glazbe iz Vatikanske biblioteke. Iz razmjene poklona moglo bi se zaključiti da su ljudi zaduženi za razmjenu poklona s godinama sve više uočavali važnosti personaliziranih poklona. Nakon završetka predstavljanja obitelji, članova kabineta i drugih uzvanika uslijedila je zajednička fotografija te su se predsjednici svaki put ispratili pape do njihovih vozila. Ivan Pavao II. 1994. godine se s Pantovčaka uputio prema Hipodromu gdje ga je čekalo predslavnjenje euharistijskog slavlja, dok se 1998., baš kao i Benedikt XVI. 2011. vratio u prostore Nuncijature gdje su ih čekali daljnji sastanci. Predstavnicima kulturnih ustanova posjetili su Ivana Pavla II., dok je 2011. u posjet Benediktu došla premijerka Kosor. U kontekstu vremena valja spomenuti da je hrvatska promijenila sustav iz polupredsjedničkog u parlamentarni sustav nakon smrti Franje Tuđmana pa je premijer svojom vlašću postao politički najsnažnija osoba u državi što daje na važnosti činjenici

da je premijerka Kosor dolazila u posjet Papi, a ne obratno. U polupredsjedničkom političkom sustavu predsjednik Vlade nije imao gotovo nikakav značaj.

6.4.3. Susreti s ljudima iz javnog života

Ivan Pavao II. 1998. se je godine poslije susreta s predsjednikom Tuđmanom sastao s predstavnicima kulturnih ustanova u prostorima Nuncijature na Ksaveru. Izaslanstvo je bilo sastavljeno od 20ak članova iz Crkvenog i svjetovnog života, odnosno članova Ministarstva kulture, kao i samog ministra. Cijelu delegaciju predvodio je prof. dr. sc. Stjepan Baloban, svećenik Zagrebačke nadbiskupije. Iako je Papa goste pozdravio osobno, njegov govor je pročitan od strane mons. Martina Vidovića. Sličan događaj u svom programu imao je i Benedikt XVI. 2011. godine kada je u zgradi Hrvatskog narodnog kazališta ugostio 700ak ljudi iz kulturnog, znanstvenog i sportskog života. Na ulazu ga je dočekala intendantica kazališta, a u Papinoj su pratnji bili njegov tajnik mons. Tarcisio Bertone i kardinal Josip Bozanić. Cijeli susret protekao je u misli vezanoj uz temu savjesti kao temelja svakog nacionalnog i nadnacionalnog društva. U ovoj prilici je Benedikt XVI. sam održao govor, ali na talijanskom jeziku, uz simultano prevođenje mons. Juraja Kolarića. Cijeli je susret imao i ekumensku te međureligijsku notu jer se Papa nakratko susreo i s predstavnicima drugih religija. U tijeku cijelog susreta svoj govor je održao i liječnik dr. Nino Zurak, član Papinske akademije za život. Posebnost ovih dvaju skupova, a napose Benediktova, pokazuju njihovu brigu za kulturni život u profanom društvu, ali se i na jedan poseban način stavlja katolička nota. Ako se promotre uzvanici na skupu „osoba iz javnog života“ 2011. godine, o čemu je detaljnije pisano u samom sažetku događanja, može se uvidjeti da je ovdje riječ o pažljivo isplaniranom događaju u kojem se pred nekatoličkom publikom mogu prenijeti određena katolička svjetonazorska viđenja, što je puno efektivnije odjeknulo nego da su ta ista stajališta bivala izgovorena na Hipodromu dan kasnije u euharistijskom slavlju.

6.4.4. Euharistijsko slavlje na Hipodromu

Prema nekim izvorima, euharistijsko slavlje koje je predvodio Ivan Pavao II. 1994. na Hipodromu bilo je najveće javno okupljanje od hrvatske neovisnosti. Procjene kažu da se u tom trenu na Hipodromu nalazilo između 800 tisuća i milijun ljudi. Prema popisu stanovništva iz 1991. Republika Hrvatska imala je oko 4,8 milijuna stanovnika.(Vlada RH, 2019a) Budući da je to najbliži popis stanovništva susretu iz 1994. koristit će se kao usporedni faktor. Gotovo 1/5 cijelog stanovništva Hrvatske u tom se trenu nalazila na Hipodromu, usprkos činjenici da se radilo o

ratnom dobu. Popis stanovništva iz 2011. godine govori da Hrvatska u tom trenu ima 4,2 milijuna stanovnika, od toga 3,9 milijuna katolika što iznosi oko 88%. (DZS, 2019) Na tom je euharistijskom slavlju procjena bila oko 300 tisuća ljudi iz čega je vidljivo da je interes bio za gotovo 2/3 manji nego na susretu koji se dogodio 17 godina ranije. Ivan Pavao II. 1998. svoje centralno slavlje nije održao na Hipodromu. Kod oba susreta održana Hipodromu, usprkos činjenici da je riječ o različitim godišnjim dobima, jesen 1994. i kasno proljeće 2011. bilo je sastavljeno od preprograma koji je trajao od ranih jutarnjih sati i tvorilo ga je molitveno glazbeni program. Ivan Pavao II. na Hipodrom je došao s nekoliko minuta zakašnjenja jer se dulje od predviđenog zadržao na Pantovčaku. Papamobilom se dovezao u 10:05 minuta te se proveo između polja i blagoslovio puk. Benedikt XVI. 2011. u prostor Hipodroma ušao je u 9:50 minuta te se također proveo između puka i blagoslovio ih. Dok se Ivan Pavao II. odjenuo za misu, hipodromom su odzvanjali zvukovi zvona crkava. Papu su na oltaru čekali kardinali koji su došli minutu prije njega, a sam se Papa, s obzirom na zdravstveno stanje, dizalom dovezao do bine na kojoj je bio smješten oltar. Ono što je zajedničko obilježje oba susreta je velik broj medicinskog i sigurnosnog osoblja koje je pazilo na sigurnost i zdravlje hodočasnika. Tako su podijeljeni u posebne prostore koji su, osim funkcionalnosti u smislu lakše organizacije i smještaja, imali korist i za vrijeme dolaska pape i prolaskom između hodočasnika za vrijeme blagoslova, odnosno dolaska i odlaska. Također, takvi su se koridori mogli koristiti i za eventualne hitne situacije, evakuacije, liječničke ili druge intervencije. Detektori metala i pretres na ulazu osiguravali su dodatnu dimenziju sigurnosti svih okupljenih, a na nekoliko mjestima su bili postavljeni i šatori Crvenog križa koji se, uz Hitnu medicinsku pomoć, također brinuo za zdravlje hodočasnika. Iz sigurnosnih je razloga dolazak na Hipodrom bio otvoren do dva sata prije samog početka, dakle u 8 sati, ali je to bilo nemoguće jer ljudi nisu poštivali obvezu te se glavnina ljudi uputila upravo u periodu između 8 i 10. S obzirom na broj posjetitelja 1994. i 2011., kao i okolnosti posjeta, može se zaključiti da je to nepoštivanje protokola od strane posjetitelja moglo predstavljati veći sigurnosni rizik upravo zbog povećanog obujma posla na sigurnosnim provjerama, kao i ratnog stanja općenito koje je u tom trenu vladalo. Općenito gledajući, kretanje tako velikog broja ljudi može izazvati stampedo koji može rezultirati teškim ozljedama pa čak i smrtnim posljedicama. Međutim, niti 1994. ni 2011. nije zabilježen ni jedan takav slučaj. Što se samog euharistijskog slavlja tiče, ono je započelo pozdravnim govorima uzoritog kardinala Kuharića, odnosno kardinala Bozanića te su evanđelja navještena na hrvatskom i staroslavenskom. Staroslavenski je jezik jezik liturgije u grkokatoličkoj crkvi, koji su, uz rimokatolike prisutni na prostoru Republike Hrvatske. Nakon euharistijskog slavlja oba su puta papama uručeni pokloni koji su predstavljali prisutnost Crkve u Hrvatskoj, odnosno njihove motive, uz dodatak novčanog priloga 1994. za pomoć Crkvi u Ruandi. Govori, kao i propovijedi su bile na hrvatskom jeziku, uz razliku da je Benedikt XVI. pozdravio

hodočasnike iz drugih zemalja na srpskom, slovenskom, makedonskom, mađarskom, albanskom te njemačkom jeziku. Euharistijsko slavlje 1994. završilo je himnom te se Ivan Pavao II. papamobilom vratio u prostore Apostolske nuncijature, baš kao i Benedikt XVI, s time da je on još blagoslovio i kamene temeljce za nove crkve koje trebale biti građene nadolazećih godina.

6.4.5. Odlazak iz zračne luke Pleso

Ivan Pavao II. 1994. na poklon je dobio zgradu Apostolske nuncijature na Ksaveru. Tamo se sastao s predstavnicima odbora za gradnu, nuncijem u Republici Hrvatskoj te predstavnikom predsjednikovog ureda. Materijalno gledajući, uključujući sva tri posjeta Zagrebu, kao i onaj četvrti koji se dogodio u Rijeci, ovaj poklon od najveće je vrijednosti. Iako se ovaj rad ne bavi tim stvarima, usputno samo valja spomenuti da se u tom trenutku događaju vrlo specifične stvari za Republiku Hrvatsku i na ovaj se način pokazuje određena privrženost Vatikanu. Ono što je važno za ovaj rad je da su obojica papa, koji su do trenutka nastajanja ovog rada, osim prvog posjeta 1994. za svakog boravka odsjedali upravo u toj zgradi. Ivan Pavao II. se, nakon upisivanja u knjigu posjetitelja, uputio papamobilom s Ksavera te je u 17:53 stigao u zračnu luku Pleso gdje su ga dočekali crkveni i državni visoki dužnosnici. Nakon pozdrava s predsjednikom Tuđmanom uslijedio je govor te poklon – album sa slikama posjeta. Poslušane su himne te je Papa ušao u zrakoplov Croatia Airlinesa u 18:27, koji je prigodno ukrašen, te je u 18:40 poletio iz Zagreba. Do granice ispraćen je od strane MiG 21 zrakoplova Hrvatskog ratnog zrakoplovstva. Za vrijeme posjeta 1998., s obzirom da Papa nije sve dane boravio u Zagrebu, napustio je Ksaver nešto ranije, oko 8 sati. Također je koristio papamobil te su ga putem pratili zvukovi zvona zagrebačkih crkava. Ovaj put nije bilo govora u zračnoj luci, kao ni visokih državnih dužnosnika već su ga ispraćali gradonačelnica grada Zagreba Martina Matulović Dropulić, župan Branimir Pasecky i drugi lokalni dužnosnici. Razlika je bila u tome što je Papa letio u Split, odakle će napustiti Republiku Hrvatsku. Također je letio zrakoplovom Croatia Airlinesa. Benedikt XVI. na Pleso je krenuo iz Nabiskupskog dvora, gdje je prethodno imao sastanak s biskupima. Nevrijeme je utjecalo da predviđeni program koji je trebao biti jednak kao onaj 1994., govori u zračnoj luci te postrojavanje počasne garde, no od toga se odustalo zbog loših vremenskih uvjeta. Umjesto toga, Papa se pozdravio s biskupima i predsjednikom Josipovićem u hangaru Plesa te se ukrcao na avion Croatia Airlinesa, baš kao i svoj prethodnik za vrijeme svakog posjeta. Odletio je iz Republike Hrvatske s 45 minuta zakašnjenja, u 20:32. Također su ga ispratila dva zrakoplova tipa MiG 21 Hrvatskog ratnog zrakoplovstva.

6.5. Mogući program budućeg posjeta pape Republici Hrvatskoj

Na temelju dostupnih podataka, ovaj rad donosi prikaz mogućeg plana aktivnosti prilikom posjeta nekog od papa Republici Hrvatskoj. Naravno, riječ je o hipotetskoj situaciji jer se plan putovanja prilagođava okolnostima i svrsi posjeta.

6.5.1. Prvi dan mogućeg posjeta

U hipotetskoj situaciji nekih od sljedećih posjeta, temeljem informacija dostupnih za protekla 3 posjeta, budući bi papa od početka ulaska u zračni prostor Republike Hrvatske bio praćen od strane zrakoplova tipa MiG 21 Hrvatskog ratnog zrakoplovstva. Papa bi letio zrakoplovom Alitalije i vjerojatno bi, za razliku od svojih prethodnika sletio u Zračnu luku dr. Franjo Tuđman. S papom bi u pratnji bili njegov tajnik, kardinali i biskupi, zavisno o razlogu posjeta te novinari. Nakon sletanja u zračnoj luci, zrakoplov bi istaknuo vatikansku i hrvatsku zastavu. Papu bi u zrakoplov došli pozdraviti šefovi državnog protokola te hrvatski kardinal. Nakon toga papu bi dočekao državni vrh u kojem bi se nalazili predsjednik Republike Hrvatske, predsjednik hrvatske vlade, njegovi zamjenici, predsjednik Sabora sa svojim zamjenicima te gradonačelnici Zagreba i Velike Gorice, kao i župan Zagrebačke županije. Crkvenu delegaciju činio bi već spomenuti kardinal te ostali biskupi članovi Hrvatske biskupske konferencije, uz lokalnog velikogoričkog župnika. Osim delegacija, u zračnoj luci bi bilo i mnoštvo vjernika, kao i Počasna garda u čiju bi inspekciju, u pratnji predsjednika, kao vrhovnog zapovjednika oružanih snaga, papa pošao. Intonirale bi se himne, prvo vatikanska, a zatim hrvatska te uslijedili govori na bini koja bi bila pripremljena u svrhu ovog događaja. Pozdravi s crkvenom i civilnom delegacijom dogodili bi se na bini, neposredno prije govora, poštujući pritom hijerarhijsku važnost pojedinaca. Prvi govor bi održao papa, a zatim predsjednik RH. Kako je u ranijem poglavlju opisano, prva točka razilaženja oko protokola je izbor prometala pa bi se tu, ovisno o papinom zdravstvenom stanju i preferencijama, biralo između papamobila i običnog automobila. Budući da vrijeme dolaska nije definirano, papa bi svoj posjet mogao nastaviti na Pantovčaku, ako je došao u ranijim satima, odnosno u katedrali na molitvi Večernje, ako je došao u kasnijem terminu. Ukoliko bi se odlučio za susret s predsjednikom na Pantovčaku, u pratnji svog tajnika i hrvatskog kardinala, vozilom bi se uputili na ranije spomenutu lokaciju. Ispred Predsjedničke palače papu bi dočekao predsjednik te bi uslijedilo upoznavanje s članovima predsjedničkog kabineta, kao i razmjena darova. Tu valja istaknuti da je poklone trebalo ranije pripremiti istraživanjem interesa, kako od strane papine delegacije, tako i od domaćina, odnosno predsjednika RH. Uslijedio bi polusatni razgovor između pape i predsjednika, izoliran od javnosti, a nakon toga, ukoliko predsjednik ima obitelj,

upoznavanje njegove obitelji. Po završetku boravka na Pantovčaku, uslijedila bi zajednička fotografija s članovima kabineta i predsjedničke obitelji, a sam bi predsjednik papinu delegaciju otpratio iz Predsjedničkih dvora. Nakon posjeta papa bi se uputio u prostore Apostolske nuncijature na Ksaveru gdje bi ručao u društvu svoje pratnje i odmorio. Nakon toga papa bi se sastao s predsjednikom Vlade, a moguće lokacije bile bi prostori Apostolske nuncijature, kao što je to učinila premijerka Kosor za vrijeme posjeta Benedikta XVI. 2011. ili u Banskim dvorima na zagrebačkom Gornjem gradu. Drugi susret koji bi se trebao održati jest onaj s članovima ljudi iz kulturnog života, kao i znanosti. Budući da se ovaj raspored radi na temelju prosječnog boravka papa u Zagrebu, a on je između 28 i 36 sati, sastanak u nekom prostoru kao što je to bilo 2011. u Hrvatskom narodnom kazalištu, koje je, zbog blizine najbolja opcija. Druga potencijalna lokacija mogla bi biti koncertna dvorana Vatroslava Lisinskog. Ovisno o razlogu posjeta, papa bi održao svoj govor, kao i drugi govornik ili govornici vezani uz razlog posjeta. Potom bi se papa papamobilom odvezao do Kaptola gdje bi predmolio molitvu Večernje. Ispred katedrale bili bi postavljeni video zidovi, kao i na samom trgu bana Jelačića. Ispred katedrale papu bi dočekaao zagrebački nadbiskup (ako je različit od kardinala), u društvu pomoćnih zagrebačkih biskupa. Neposredno prije ulaska, papa bi blagoslovio okupljeni narod te se, kroz sredinu katedrale uputio prema svom mjestu pored oltara. Tijekom molitve Večernje, papa bi održao homiliju, a nakon završetka uslijedio bi govor zahvale bili zagrebačkog kardinala, bilo predsjednika Hrvatske biskupske konferencije i razmjena darova. Potom bi uslijedila molitva na grobu bl. Alojzija Stepinca. Po završetku programa u katedrali, postojale bi dvije opcije: odlazak u Nadbiskupski dvor ili Apostolsku nuncijaturu na večeru ili bdijenje na Trgu bana Jelačića. Ukoliko bi se papa odlučio za večeru u Nabiskupskom dvoru, po završetku objeda čekao bi ga transport do zgrade Nuncijature u kojoj boravi. Ukoliko bi se večera održala u Nuncijaturi, papa bi mogao odmah po završetku otići na počinak. U slučaju održavanja bdijenja na Trgu, kako je to bilo 2011., jedan od biskupa bi uveo u susret svojim govorom, nakon čega bi papa održao svoj govor i nagovor prije klanjanja Presvetom oltarskom sakramentu. Presveto bi iznio đakon te bi se svi zadržali u tišini 30 – 45 minuta. Potom bi papi bio uručen prigodan poklon, nakon čega bi se uputio u prostore Nuncijature na počinak.

6.5.2. Drugi dan mogućeg posjeta

Drugi dan posjeta započeo bi euharistijskim slavljem na zagrebačkom Hipodromu u 10 sati. S obzirom na tendenciju pada posjećenosti od 1994. do 2011., kao i pada broja stanovnika kao posljedice negativnog prirodnog prirasta i migracija, prognozirat će se da bi na Hipodrom došlo između 200 i 300 tisuća ljudi. Kao i svih prethodnih godina na Hipodromu bila bi osigurana

osnovna zdravstvena zaštita kroz prvu pomoć i volontere Crvenog križa, odnosno sigurnosna zaštita od strane policije i volontera. Budući da je riječ o velikom broju ljudi, kao i određenom sigurnosnom riziku, dolazak bi se morao osigurati kroz noć, odnosno zaključno do 8:30, zbog važnosti sigurnosno provjere, kao i neometanja protokola dolaska pape. Ljudi bi bili smješteni u sektore, odnosno polja, kao što je to bio slučaj i u ranijim posjetima. Za sve koji bi došli ranije od ranih jutarnjih sati bio bi osiguran glazbeno – molitveni program. Oko 9:30 papa bi iz prostora Nuncijature papamobilom došao na prostor Hipodroma gdje bi se, prije početka samog slavlja, provezao između sektora u kojima su smješteni hodočasnici, te ih blagoslovio. Oko 9:50 papa bi ušao u sakristiju, koja je napravljena baš za tu priliku, da se pripremi za liturgijsko slavlje, kao i na završne konzultacije s ceremonijarima. Nekoliko minuta prije njega na oltar bi se popeli kardinali i biskupi, kojih na temelju iskustva prošlih susreta ima 70ak. Ostali svećenici smješteni su ispred same bine. U 10:00 papa bi se dizalom uputio na oltar gdje bi na na sedesu čekalo mjesto u sredini, dok bi mu s lijeve strane vatikanski državni tajnik, a s desne hrvatski kardinal. Nakon samog početka euharistijskog slavlja papa bi sjeo te bi hrvatski kardinal održao pozdravni govor. Euharistijsko bi slavlje dalje išlo svojim normalnim tijekom, uz iznimku pjevanja Evanđelja na hrvatskom i staroslavenskom jeziku. Evanđelje na staroslavenskom otpjevao bi svećenik grkokatoličke eparhije. Temeljem prethodnih iskustava, papa bi svoju homiliju održao na hrvatskom jeziku. Nakon samog slavlja uslijedila bi razmjena darova. S hrvatske strane to su obično bili darovi koji su simbolizirali svaki dio Hrvatske. Susret na Hipodromu završio bi himnom nakon čega bi se papa ukrcao u papamobil te se uputio na objed u prostor Apostolske nuncijature. Ukoliko bi postojala potreba za nekim sastankom za vrijeme papinog boravka, za to bi se našao prostor u popodnevnim satima, budući da ni jedan papa nije uzletio iz zračne luke prije 18 sati. Što se tiče samog protokola prilikom odlaska, bio bi sličan dolasku. Papa bi se papamobilom uputio iz prostora Nuncijature prema zračnoj luci dr. Franjo Tuđman, a uz put bi se nalazili hodočasnici. Prilikom dolaska u Zračnu luku papu bi dočekao velikogorički župan, članovi Sabora RH, članovi Vlade RH, predsjednik RH, kao i članovi Hrvatske biskupske konferencije predvođeni kardinalom. Na bini bi se održali prigodni govori zahvaljivanja od strane pape i od strane predsjednika RH, uz intoniranje himni. Papa bi bio ispraćen u zrakoplov Croatia Airlinesa iz kojeg bi, neposredno prije zatvaranja vrata, blagoslovio okupljene u zračnoj luci. Običaj nalaže da s papom prema Rimu putuje i hrvatski veleposlanik pri Svetoj stolici. U slučaju lošeg vremena, cijeli protokol opraštanja odvio bi se u hangaru u intimnijoj atmosferi: papinim pozdravom s predsjednikom RH i članovima Hrvatske biskupske konferencije. U tom slučaju ne bi bilo niti intoniranja himni niti oprostajnih govora. Nakon toga bi se papa ukrcao u zrakoplov. Zrakoplov bi također bio ukrašen zastavama Vatikana i Hrvatske, dok bi njegova unutrašnjost bila posebno uređena za papu. Nakon uzlijetanja iz Zagreba u papinu bi se pratnju pridružila dva zrakoplova

MiG 21 koji bi ispratili papu do izlaska iz zračnog prostora Republike Hrvatske i prepustila pratnju talijanskim kolegama.

7. Zaključak

Pregledom cjelokupne slike rada hipoteza se ne može u potpunosti niti potvrditi niti odbaciti. Promotivši sitne geste koje su navedene u istraživačkom poglavlju pod opaske, primjerice da niti jedan papa nije javno iskazao svoje negodovanje kršenjem protokola o odijevanju, odnosno nenošenju vela i pozdravljanju poljupcem u prsten, može se zaključiti kako je njihov životni put, kao i *crkvena revolucija* Drugog vatikanskog sabora ostavila utjecaj na liberalizaciju poštivanja protokola.

Nadalje, u sami pape znali su nekoliko puta prekršiti protokol, posebice u predviđenim trajanjima sastanaka s predsjednicima država. Naravno, tu valja uzeti u obzir da je svjetonazorski Karol Wojtyła bio bliži Franji Tuđmanu nego što je Joseph Ratzinger bio Ivi Josipoviću. Ovaj rad ne problematizira ideološke i vjerske pripadnosti pojedinog predsjednika, nego se zaključak izvlači da su Wojtyła i Tuđman rasli u sličnijim okolnostima nego što su rasli Ratzinger i Josipović jer su Hrvatska i Poljska povijesno sličnije nego što su Hrvatska i Njemačka.

S druge pak strane, protokoli same liturgije i njihova različitost između dvaju papa vidljiva je u „slobodi“, odnosno spremnosti na improvizaciju. Tu valja istaknuti onaj primjer kada je za vrijeme Večernje u zagrebačkoj katedrali Joseph Ratzinger pokušao prekinuti pljesak, dok nigdje nije bilo zabilježeno da se Wojtyła odlučio na takav korak. Takve sitne geste pokazuju da postoji razlika između dvaju papa kao ličnosti i da su protokoli za njih imali drukčiju važnost.

Drugi važan detalj jest razmjena poklona na Pantovčaku, kada je Karol Wojtyła oba puta dao „neutralan poklon“, poklon koji bi se mogao iskoristiti u svakoj situaciji, dok je od strane predsjednika Tuđmana dobio poklon koji je priličio toj situaciji. S druge strane, Joseph Ratzinger, odnosno njegovi suradnici, baš kao i suradnici predsjednika Ive Josipovića, potrudili su se jedno drugom darovati poklone koji odgovaraju interesima druge strane.

Razlike se očituju i u izboru prometala, odnosno činjenici da je Ratzinger češće provodio vrijeme u osobnom automobilu, ostavši tako više „rezerviran“ prema javnosti od Wojtyły, kao i njegova spremnost da se više od svog prethodnika bavi profanim temama, što se vidi i u vožnji s predsjednikom Josipovićem.

Sam izbor programa cijelog puta, kao i okolnosti sa sigurnošću su utjecale na posjećenost i cijelu organizaciju ovih događaja. Kao temelj za neka buduća istraživanja može se postaviti pitanje kako je u vrijeme ratnog, odnosno poratnog vremena, Wojtyła na jednom mjestu uspio okupiti toliko više ljudi nego što je to uspio učiniti Ratzinger u naizgled puno stabilnoj situaciji 2011. godine.

Postavlja se pitanje jesu li na javno mnijenje oko određenog susreta utjecali mediji koji su 2011. bili daleko dostupniji nego li 1998. ili 1994. ili je sam „nastup“ i imidž koji je imao određeni

papa bio dovoljan da privuče odnosno ne privuče veći broj ljudi. Pitanje na koje se također ne može ponuditi odgovor jest je li u tom vremenskom periodu oslabilo povjerenje u Katoličku Crkvu kao instituciju.

Nadalje, sagledavajući cijelu sliku ovih događanja, može se zaključiti da su detaljniji podaci oko sigurnosti s razlogom ostali nedostupni kako za uvid, tako i za nastajanje ovog rada, budući da bi to moglo utjecati na sigurnost nekog budućeg posjeta pape ili nekog drugog visokog crkvenog dužnosnika Republici Hrvatskoj. Tako valja razlučiti sigurnosni protokol od državnog, odnosno bi sigurnosni prtokol mogao dobiti svoj rad kada se s njega skine oznaka tajnosti.

U Varaždinu, 18. ožujka 2020.

8. Literatura

Korištene knjige:

Božanski časoslov, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984.

[1] Diplomatski protokol : praksa u Republici Hrvatskoj i neke praktične upute, Mario Mikolić; Zagreb : Mate, 1995

[2] Papa u Hrvatskoj 10.-11.rujna 1994, Europapress Holding, Glas koncila: 1994.

[3] Posljednji razgovori s Peterom Seewaldom, Peter Seewald, Verbum, Split, 2016.

[4] Sveti Otac Ivan Pavao II u pastirskom pohodu Hrvatskoj 2. – 4. X. 1998. Zagreb, Marija Bistrica, Split, Solin, Filipović; 1999.

[5] Vatikanska diplomacija : pokoncilski Vatikan u međunarodnim

Odnosima, Vjekoslav Cvrnje: Zagreb : Školska knjiga : Kršćanska Sadašnjost,

[6] Zajedno u Kristu : pohod pape Benedikta XVI. Hrvatskoj, Atletić, Zvonimir, Čović Bernard, Gabrić, Mijo i dr. Ur. Miklenić, Ivan HBK, Glas Koncila: Zagreb,.

Korišteni časopisi:

[7]Nagy, B. (2014). 'Rim i Hrvati kroz povijest', *Essehist*, 6(6), str. 132-138. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/184361> (Datum pristupa: 02.10.2019.)

[8] Valkenier, Elizabeth. "The Catholic Church in Communist Poland, 1945-1955." *The Review of Politics*, vol. 18, no. 3, 1956, pp. 305–326. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/1404679. (Datum pristupa: 07.10.2019.)

Korišteni internetski izvori:

[9] Protokol, (2019) Hrvatski jezični portal, dostupno na:

http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=d15jXhg%3D pristupljeno, 30. listopada 2019.

[10] Protokol (2019), Enciklopedija, dostupno na:

<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=50760> pristupljeno 30. listopada 2019.

[11] Privileges and immunities, diplomatic and consular relations, etc, UN (2019) Dostupno na:

https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=III-3&chapter=3&lang=en pristupljeno 30. listopada 2019.

[12] Protocol (2019), Etymonline, dostupno na <https://www.etymonline.com/word/protocol> pristupljeno 30. listopada 2019.

[13] Nuncio (2019), Encyclopedia Britannica, dostupno na:

<https://www.britannica.com/topic/nuncio>, pristupljeno 29. listopada.2019.

- [14] Legate (2019), Catholic Encyclopedia, dostupno na:
<http://catholicencyclopedia.newadvent.com/cathen/09118a.htm> , pristupljeno 1. studenog 2019.
- [15] Holy See Relations, Vatican (2019), dostupno na:
http://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/documents/rc_seg-st_20010123_holy-see-relations_en.html pristupljeno 1. studenog 2019.
- [16] Sv. Agaton, (2019), Enciklopedija, dostupno na:
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=758> pristupljeno 2. studenog 2019., u tekstu se spominje kao Enciklopedija, 2019a
- [17] Razvoj bilateralnih odnosa, (2019), MVEP, dostupno na: <http://va.mvep.hr/hr/bilateralni-odnosi/razvoj-bilateralnih-odnosa/> pristupljeno 2. studenog 2019.
- [18] Papa, (2019) Enciklopedija, dostupno na:
<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=46500> pristupljeno 1. studenog 2019., u tekstu se spominje kao Enciklopedija, 2019b
- [19] John Paul II biography, (2019) Vatikan, dostupno na: http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/biografia/documents/hf_jp-ii_spe_20190722_biografia.html, pristupljeno 7. studenog 2019., u tekstu se spominje kao Vatikan, 2019a
- [19] Tomislav (2019), Enciklopedija, dostupno na:
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=61717> pristupljeno 2. studenog 2019., u tekstu spomenuto kao Enciklopedija, 2019c
- [20] Liturgical language, (2019), Catholic Culture, dostupno na:
<https://www.catholicculture.org/culture/library/view.cfm?recnum=2786> pristupljeno 2. studenog 2019.
- [21] Antemurale (2019), Enciklopedija, dostupno na:
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=2940> pristupljeno 2. studenog 2019., u tekstu se spominje kao Enciklopedija, 2019d
- [22] Drugi Vatikanski sabor, (2019), Vjera i djela, dostupno na:
<http://www.vjeraidjela.com/drugi-vatikanski-sabor/> pristupljeno 4. studenog 2019.
- [24] Saint John Paul II, (2019), Encyclopedia Britannica, dostupno na:
<https://www.britannica.com/biography/Saint-John-Paul-II>, pristupljeno 7. studenog 2019., u tekstu spomenuto kao Encyclopedia Britannica, 2019b
- [25] Saint John Paul II, (2019), Catholic, dostupno na:
https://www.catholic.org/saints/saint.php?saint_id=6996 pristupljeno 7. studenog 2019.
- [26] Poljska, (2019), Enciklopedija, dostupno na:
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=49333>, pristupljeno 7. studenog 2019., u tekstu spomenuto kao Enciklopedija 2019e

- [27] Ivan Pavao I, (2019), Enciklopedija, dostupno na:
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=28201>, pristupljeno 7. studenog 2019., u tekstu spomenuto kao Enciklopedija2019f
- [28] Benedikt XVI, (2019), Enciklopedija, dostupno na:
<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=51964>, pristupljeno 8. studenog 2019. u tekstu spomenuto kao Enciklopedija 2019g
- [28] Albino Luciani, (2019), dostupno na: <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bluciani.html>
Pristupljeno 7. studenog. 2019.
- [29] Benedikt XVI, (2019), Vatican, dostupno na: http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/biography/documents/hf_ben-xvi_bio_20050419_short-biography_old.html pristupljeno 8. studenog 2019., u tekstu spomenuto kao Vatican, 2019b
- [30] Sveti Otac, Papa Benedikt, (2019) Zagrebačka nadbiskupija, dostupno na: <http://www.zg-nadbiskupija.hr/sveti-otac/papa-benedikt-xvi> pristupljeno 8. studenog 2019.
- [31] Nazi party, (2019), Encyclopedija Britannica, dostupno na:
<https://www.britannica.com/topic/Nazi-Party>, pristupljeno 8. studenog. 2019.. u tekstu se spominje kao Encyclopedija Britannica 2019c
- [32] Pope Benedict XVI, (2019), Biography, dostupno na: <https://www.biography.com/religious-figure/pope-benedict-xvi>, pristupljeno 9. studenog 2019.
- [33] Pope John Paul II Timeline, (2019), CBN, dostupno na:
<https://www1.cbn.com/churchandministry/pope-john-paul-ii-timeline>, pristupljeno 9. studenog 2019.
- [34] Congregation of Faith, (2019), Vatican, dostupno na:
http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_pro_14071997_en.html pristupljeno 10. studenog 2019., u tekstu se spominje kao Vatican, 2019c
- [35] Catechism, (2019) Vatican, dostupno na:
https://www.vatican.va/archive/ccc_css/archive/catechism/aposletr.htm, pristupljeno 11. studenog 2019., u tekstu spomenuto kao Vatican, 2019d
- [36] Pope John Paul II calls for the world day of prayer for peace in Assisi, (2019) Papal facts, dostupno na: <http://www.papalartifacts.com/october-27-1986-pope-john-paul-ii-calls-the-world-day-of-prayer-for-peace-in-assisi/> pristupljeno 13. studenog 2019.
- [37] Ekumenizam, (2019), Enciklopedija, dostupno na:
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=17495> pristupljeno 13. studenog 2019., u tekstu se spominje kao Enciklopedija, 2019h
- [38] Man who shot Pope mourning his death, lawyer says (2019), NBC, dostupno na:
<http://www.nbcnews.com/id/7381043> pristupljeno 14. studenog 2019.

- [39] Pope John Paul II nad Parkinson, (2019), Pope John Paul II., dostupno na: <https://pope-john-paulii.com/pope-the-ii-and-parkinson%E2%80%99s-disease/>, pristupljeno 14. studenog 2019.
- [40] Papal tumor was benign – but potentially dangerous with AM (2019), APNews dostupno na: <https://apnews.com/550d2b7bde13b5e763f2ec1e88d7ea1a>. pristupljeno 16. studenog .2019.
- [41] Pope Benedict XVI travels, (2019), Vatican, dostupno na: <https://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/en/travels/2006/inside.index.html>, pristupljeno 20. studenog 2019., u tekstu se spominje kao Vatican, 2019f
- [42]Benedict XVI speech in Regensburg, (2019), Vatican http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/speeches/2006/september/documents/hf_ben-xvi_spe_20060912_university-regensburg.html, pristupljeno 20. studenog 2019., u tekstu se spominje kao Vatican,2019g
- [43]Objavljen papin motu proprio Summorum pontificum, (2019), IKA, dostupno na: <https://ika.hkm.hr/novosti/objavljen-papin-motu-proprio-summorum-pontificum/> pristupljeno 20. studenog 2019.
- [44]<https://vlada.gov.hr/vijesti/papa-benedikt-xvi-stigao-u-hrvatsku/10131> (prosinac 2019.)
- [45]Papa u Hrvatskoj, Zajedno u Kristu; Papa stiže u Hrvatsku, (2019), Dnevnik, dostupno na: https://dnevnik.hr/vijesti/papa_u_hrvatskoj/zajedno-u-kristu-papa-benedikt-xvi-stize-u-hrvatsku.html pristupljeno 1. prosinca 2019.
- [46]Benedikt XVI u Hrvatskoj (2019), Jutarnji, dostupno na: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/papa-benedikt-xvi-u-hrvatskoj-gtgt-na-portal-jutarnji.hr-pratite-uzivo-dogadjanja-iz-minute-u-minutu/2051934/> pristupljeno prosinca 2019.
- [47]Susret pape Benedikta XVI s osobama iz javnog života u HNK (2019), Zagrebačka nadbiskupija, dostupno na: <http://www.zg-nadbiskupija.hr/dokumenti/aktualnosti/susret-pape-benedikta-xvi-s-osobama-iz-javnog-zivota-u-hnk> pristupljeno 5. prosinca 2019., u tekstu se spominje kao Zagrebačka nadbiskupija, 2019a
- [48]Program apostolskog pohoda pape Benedikta XVI. Hrvatskoj, (2019), Zagrebačka nadbiskupija, dostupno na: <http://www.zg-nadbiskupija.hr/default.aspx?ID=4835&pojam=benedikt%20xvi>. pristupljeno 8. prosinca 2019.
- [49] Od tri ujutro vjernici se mole na hipodromu, (2019), Tportal, dostupno na: <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/od-tri-ujutro-vjernici-se-mole-na-hipodromu-20110605/print>, pristupljeno 12. prosinca 2019.
- [50]Na današnji dan Vatikan je priznao Republiku Hrvatsku, (2020), HKM, dostupno na: <https://hkm.hr/vijesti/domovina/na-danasnji-dan-vatikan-priznao-republiku-hrvatsku/> pristupljeno 5. siječnja 2020.

[51] Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske, (2020), MVEP, dostupno na: http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/lusic_tajana.pdf pristupljeno 8. siječnja 2020.

[52] 400 tisuća vjernika na misi s Papom na Hipodromu (2020), Zagrebačka nadbiskupija, dostupno na <http://www.zg-nadbiskupija.hr/dokumenti/aktualnosti/400-tisuca-vjernika-na-misi-s-papom-na-hipodromu>, pristupljeno 10. siječnja 2020.

[53] Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011. Stanovništvo prema državljanstvu, narodnosti, vjeri i materinjem govoru (2020), DZS, dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/SI-1469.pdf, pristupljeno 20. siječnja 2020.

Sveučilište Sjever

IZJAVA O AUTORSTVU

SUGLASNOST ZA JAVNU OBJAVU

Završni/diplomski rad isključivo je autorsko djelo studenta koji je isti izradio te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (knjiga, članaka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, izvora s interneta, i drugih izvora) bez navođenja izvora i autora navedenih radova. Svi dijelovi tuđih radova moraju biti pravilno navedeni i citirani. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani, smatraju se plagijatom, odnosno nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnoga rada. Sukladno navedenom studenti su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, *Filip Cerovec*, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor diplomskog rada pod naslovom Sličnosti i razlike crkvenih i svjetovnih protokola prilikom papirnih posjeta Zagrebu te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Student:

Filip Cerovec

(vlastoručni potpis)

Sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju završne/diplomske radove sveučilišta su dužna trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sastavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu završnih/diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Završni radovi istovrsnih umjetničkih studija koji se realiziraju kroz umjetnička ostvarenja objavljuju se na odgovarajući način.

Ja, *Filip Cerovec*, neopozivo izjavljujem da sam suglasan s javnom objavom diplomskog rada pod naslovom Sličnosti i razlike crkvenih i svjetovnih protokola prilikom papirnih posjeta Zagrebu čiji sam autor.

Student:

Filip Cerovec

(vlastoručni potpis)